

MEJELLEN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... 10.—

Negyedévre ... 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

— © — Budapest, november hó 1. — © —

Krónika.

Jakobinizmus.

— okt. 30.

Még mindig nem akadt ember, aki muzsikát irt volna a legujabb botrányhoz. Pedig a dolog megérdemelné. Sándor kapitány ur minden nap egy pár városi tisztviselőt tálaltat fel magának a reggeli mellé. S amint a beidézettek odaállnak eléje, végigszáglászsza a bajuszukat. A bűnügyi nyomozás ugyanis nagyot haladt a dakti-loszkópia felfedezése óta: a nikotinszag nyomait keresi és Sándor kapitány ur most minden reggel azzal szórakozik, hogy a nikotinszagból vezeti le az emberek bűnösségét. Kiszimatolja, hogy kinek a bajuszán maradt a havannaszivar nyoma. A havannák nikotinja vesztegetést jelent. Becsületes uton az ember nem jut havannákhoz, ergo mindenki gazember, aki ebben az országban havannaszivároktól illatos. És miután a bűnösséget az új nyomozás alapján konstatálják, Sándor kapitány ur kiáll a főkapitányság palotájának erkélyére s tout Budapestnek tudomására hozza, hogy a nikotinrendszer megint diadalmaskodott.

Másfél hét óta így végzik ki az embereket a Zrinyi-utczában. Az egyiket megölik, mert szivarokat kapott Kuntz urtól. A másikat darabokra szabdalják, mert Kuntz ur noteszkönyvében feljegyzéseket találtak arról, hogy valamikor egy tizenhatkoronás virágcsokrot küldött a tanácsnok feleségének. Az asszony ugyan nem tud a virágcsokorról, de Kuntz ur noteszkönyve több hitelt érdemel, mint a világ akármelyik asszonya. Ez a jakobinizmus feltámadása. Így csak a francia konvent vádolt, amikor Robespierre volt a közvádoló. Ez dobatta ki Mirabeau szobrát a Pántheonból, mert a Tuillériák falában levelekre akadtak, amelyekből megállapíthatták, hogy Mirabeau és XIV. Lajos közt gyanus tárgyalások folytak. Igaz, hogy a városi tanácsnokság és Mirabeau közt nagy ür tátong, de olyik embernek a városháza nem kisebb hely, mint Mirabeau-nak a Pantheon. A konvent gonoszsága kellett hozzá, hogy Mirabeaut árulónak bélyegezhessék és pszichológiai vakság kell ahhoz, hogy ajándék-dolgok után az emberek inkorrekttségét állapítsák meg. Gazemberek nem érik be ajándékokkal. A gazember pénzt akar s ő a személye ellen intézett merényletnek tartja azt, hogy benne annyi tisztességet tételeznek fel, hogy visszautasítja a pénzt. A rendőri pszichológia is tudhatná, hogy ajándékot csak tisztességes ember fogad el. A tisztesség,

irtózik a pénztől, s a becsületességébe vetett hitnek tekinti, hogy csak ajándékkal közelednek feléje. S aki korrekt ember, nem is tiltakozik az ajándék ellen. Elfogadja, mert nem nyugtalanítja a gondolat, hogy az ajándékban mások egyebet láthatnak, mint ami az ajándékozás szellemének megfelel. Becsületesen gondolkozó társadalomban nem is idegenkednek az ajándék elfogadásától. Ott az emberek a kölcsönös korrektséget tételezik fel egymásról. A köztisztviselő, aki ajándékot kap, de hogy is rágalmazza meg titokban az ajándékozót azzal, hogy a cigarettatárcza mögött a vesztegetés szándéka lappang. És viszont a megajándékozottnak se jut ki a vádból, hogy ő egy doboz szivarral megvesztegetettnek hiszi magát. Hisz a gondolkozásnak ily korrumpáltsága mellett lehetetlenné válnék az emberek érintkezése. És ha jól átkutatjuk az egymás zsebeit és egymás asztalfiókját, ugyan hol nem találunk egyezüstcigarettaszelenczét meg egy-két olyan havannaszivart, amitől a pesti rendőrség rögtön gyanut fog. Pesti ékszeresek és pesti trafikosok soha egyetlen ékszerdarabot és havannaszivart nem adnának el, ha a társadalomban meghonosodnék az a felfogás, hogy mindenki gyanus, aki ajándékot elfogad.

A tisztesség sansculotte-jainak a forradalma, ami most dühöng az országban. A meg nem ajándékozottak toporzékolása azok ellen, akiket már megbecsültek annyira, hogy meg is ajándékozták őket. És még valami: aki soha életében ajándékot nem kapott, ezt csupa egyéni hiúságból nem a maga jelentéktelenségének, hanem becsületességének mondja. Nem akar jelentéktelennek látszani, tehát becsületesnek mondja magát. Viszont pedig másoknál nem akarja az egyéni jelentőséget beösmerni, tehát inkább becstelennek mondja amazokat. Így alakult ki az ajándékozás morálja. A nincstelenek, a nullák csinálták, s most rákényszerítik a valakikre. Nem kaptak még ajándékot s elkeseredett-ségük utolsó vigasza, hogy ha másoktól nem vehetik el a cigarettaszelenczét, meg a havannaszivart, hát elveszik a becsületét.

Nem szándékunk a budapesti köztisztviselők védőjének felcsapni. A mi vakságunk nem lenne kisebb, mint a rendőrség rövidlátása, ha annak bizonyítására vállalkoznánk, hogy a budapesti városházán csupa intakt jellemű férfi intézi a dolgainkat. A köztisztviselőt nálunk csakugy kisérti a csábítás veszedelmé, mint a szép asszonyt. Van, aki elbukik, van, aki elfogad egy virágcsokrot és hü marad az urához. Hüisége sokszor nem a tisztesség, csak a kötelességtudás jele.

De azért mégis kötni való bolond az a férj, aki felesége hűségét, tisztességét gyanuba fogja, ha ez virágszálat fogad el bizonyos alkalmakkor az ösmerésétől. És aki a nők lelkét és természetét ismeri, jól tudja, hogy a bectelen nő nem virágcsokorral jár, de boutonokkal. Ezek a boutonok kivilágítanak a városháza ablakaiból s az ártatlanokat csak az fogja mégis gyanuba, aki velük együtt a vétkeseket is fel akarja majd menteni. Mi világosan látjuk a botrány fejlődését. Látjuk, hogy mi célja a korrekt emberek gyanuba fogásának. Kellenek olyanok, akikről kitudódják, hogy tisztességesek. S ezeknek tisztességével demonstrálják majd a mások inkorrekttségét.

Hagyják abba ezt a jakobinizmust. A főváros rosszul fest Robespierre pose-ában. Mert ha ad absurdum viszzük ezt a hajszát, az egész városházát átterelhetjük a főkapitány palotájába. Tulzásnak mondják? Dehogy is tulozunk! Kérdezzék meg akármelyik tisztviselőtől, nem kért-e már valamelyik bizottsági tag apró szivességet tőle, s nem teljesítette-e ő a kérést abban a reményben, hogy a bizottsági tag szavazatával támogatja majd őt, mihelyt valamely magasabb állásra pályázik. És kérdezzék meg akármelyik bizottsági tagtól, hogy ő nem gondolkozott-e ugyanígy, amikor a tisztviselőhöz belépett. Mindenkit korrumpáltak tehát egy bizonyos mértékig s most mégis a megfeszítését sürgetik a morál szent nevében. Szivességekből éltek s most beléköpnek a megélhetési forrásba.

Szokjanak le végre az erkölcsösködésről. Mert erkölcsösködni igazán már csak azoknak a keveseknek van joguk, akik elég modernnek és erkölcstelennek merik vallani magukat.

Lynkeusz.

Hamis bálvány.

Valami összedőlt romokba,
Nem hallotta senki más — csak én ...
Amit titokban építettem,
Rózsaszín álmok fellegvára
Megroskadt a munka közepén.

S haldokolva hullott a porba
Életem minden ékessége,
A bálványom, az üdvösségem,
Lelkemnek földi Istensége.
Letaszítottam — buknia kellett!
Nem volt kegyelem a számára.
Hogyha már összetépte hitem
És megölte szerelmes szívem,
Pusztuljon utána!

Valaki nevet e sirámon,
Valaki nevet önhiitt gunnyal
S gögösen áll az uj oltáron ...

Hitvány cserépbálvány! mondd, mitől sem félsz?
Én eltemettelek — és te újra élsz,
Arczodba ütöttem — és te mosolyogsz,
Összetiportalak — és te főlragyogsz.
Hazug tündöklés ez! mihamar megtagad,
Hiába burkoltad aranyfüstbe magad.
Csak addig becézzenek, addig tömjénezenek,
Mignem egy karczólást mégis észrevesznek
S akkor a lányok, kik most megimádnak,
A szemétre vetnek!

Zalay Masa.

Bergné nyaral.

Irta: EGO.

Bergnének kibérelt az ura Keszin egy szép két-ablakos szobát, kis konyhával meg hozzátartozó »születli«-val, százhusz forintért. Sok pénz, Bergné ezt tudta és hálásan nézett az urára ezért az áldozatért. Szinte azt gondolta, hogy ő ezt meg sem érdemli.

De az orvos azt mondta, hogy neki szüksége van pihenésre. Huszonhárom éves, van már három gyermeke és most fogy, fogy ... Pihenni kell neki. Az ura, az az áldott jó ember pedig nem sajnálta a költséget és kiküldte őt a gyerekekkel meg egy kis paraszt cseléddel Keszire, nyaralni. Bergné haza is megírta, hogy milyen áldott jó ember az ő ura; és otthon büszke volt az egész család, hogy az a Berg micsoda páratlan ember, ebben a drága időben fürdőzni küldi a családját. Igazán nagy szerencsét csinált a Regina.

Regina csakugyan szerencsét csinált. Az ő kis tót falujokból Pestre ment férjhez! Az egész környékből még csak a bérlőék Sárija jött föl pesti asszonynak, és annak negyvenezer forintja volt és beszélt francziául. De hogy ő, a fűszeres Regina is feljut Pestre, azt még álmában sem merte volna elgondolni az anyja. És hogy ilyen jó dolga lesz!

Az úgy volt, hogy »a« Berg, az ő mostani ura, épp akkor arra járt. Szalámiban és jóféle pálinkában járt arra. Berg ugyanis ügynök volt, elsőrendű szolid cégénél; tulajdonképpen a szalámi volt a fő, és a pálinkát, élelmes ember lévén, csak úgy mellékfoglalkozásként vállalta. Jól ment a dolga, sok üzletet kötött és az arcában volt valami becsületes, bizalmat keltő vonás, noha sokat simitgatta a jól ápolt, barnavörös szakálát, ahogy a svindlerék szokták. De Berg jóra való ember volt, látszott a barátságos, szürke szemén és a puha, piros száján is látszott, hogy nem rossz ember. Szépen, egyenesen járt, finom modoru férfi volt és bármely nőnek is megtetszett volna.

És ő neki mégis elég jó volt a Regina onnét, a fűszerboltból. Megtetszett neki ez a leány a szőke hajával, félős barna szemével, a nagyon fehér bőrével, a maga egész igénytelenségében. Nem volt sovány, de azért finom volt az alakja, nagyon leányos és a mozdulataiban volt valami tisztességes, gyerekes félszesség. Berg sok szép asszonyt látott már, a merre ment, volt is már dolga mindenfélékkel és ő ismerte a női nemet, nagyon. Most harminczhat éves volt, jól ment neki és már csak a szolid hire kedvéért is akart Pesten rendes háztartást és családot. A pesti leányokról nem volt jó véleménye; nem hitte, hogy akad köztük neki való asszony. Meghallotta, hogy Reginának van négyezer forintja, mert kettőre volt biztosítva és még kettőt

ád az apja ; ezzel már kezdhet az ember valamit. Szóval Berg megkérte a Regina kezét és mert a szülei nagyon jó információt kaptak, — a főnöke azt írta róla, hogy : »prima ember« — hát hozzáadták a leányt örömmel.

És Bergék itt laktak Pesten és született egy gyerek, aztán még egy, aztán még egy. Berg pedig elutazott és visszajött, elutazott és visszajött. Regina pedig élt, élt, itt Pesten élt, főzött, takarított, volt egy mindenese cselédje és néha elment a gyerekekkel a levegőre, a sétátérre. Vett neki az ura, az ő jó ura egy varrógépet is és ő sok mindent varrt a gyerekeknek meg magának is, ami nagy megtakarítást jelent. És Berg ur csak mosolygott ehhez és simogatta a szakálát, mert ő tudta, hogy ő neki jól megy a dolga ; de csak gyűjtötte a pénzt és az asszonynak nem mondott meg mindent, nehogy elrontsa. És örült, hogy ilyen jól eltalálta Reginával, aki olyan jó, kötelességtudó, egyszerű és édes felesége volt neki.

De most már olyan sápadt, vérszegény és fáradt volt, a folytonos szüléstől és szoptatástól, hogy Berg ur megjijedt. Nem kívánta ő a feleségétől azt, hogy valami szépség legyen, — azt az ember a más nőknél nézi — de ez a kis sovány arcza, a nagyon átszellemült tekintete mégis megijesztette. És amikor egyik estén Reginát szó nélkül, hirtelen elájult, — ahogy általában elájulni szokás — Berg ur rémülten futott orvosért. Már az uton megmondta neki, hogy ő nem sajnál semmi költséget, de mit lehet tenni, mit lehet tenni a kis asszonya érdekében ?

— Pihenés kell ő nagyságának, jó levegő, tej, pihenés, pihenés — szölt aztán az orvos és komolyan beszélt kint az ajtóban Berg urral, aki simogatta, simogatta a szakálát és maga elé nézett...

Igaz, haza küldhette volna Reginát a szüleihez is üdülni, olcsóbb lett volna. De ő sokkal hiubb ember volt, mintsem hogy így, ilyen sápadtan és soványan küldje haza azt, akit rózsásan és kövéren hozott el onnét. Kibérelte tehát a nyári lakást Keszin ; hiszen tehette, hál' Istennek.

Bergné nagyon félt ettől a nyaralástól. Valami nagyuri, a maga számára tulságosan nagyuri dolognak hitte a nyaralást. És amikor kint is volt már Keszin, a dohos parasztszobában, és látta a zöld fákat, meg a rétet, meg a nagy darab kék eget, még akkor is valami rettenetes nagy luxusnak gondolta ezt az ő nyaralását itt, Pest közelében. Különösen azért hitte ezt, mert mellette egy nagyon finom, gyönyörű urinó lakott, bizonyára valami nagy ur felesége, akit ez a fényűzés százszor jobban megillet, mint őt. Csipkés pongyolában ült kint a szaletlijában, mikor Bergék behurczolkodtak és mintha gunyosan mosolygott volna. A három kis gyerek sirt, a cselédleány nem tudta, mit kezdjen és Bergné szégyenkezve, izgatottan rendezte a behurczolkodást és nem tudta, mit feleljen a kedélyes sváb háziasszonynak, aki ott állt mellette és a kezét dörögölte.

Az előkelő nő aztán leereszkedően szóba állt vele, mindig kedvesebb és kedvesebb lett, megcsókolta a gyerekeket, akik eddig náthások voltak az erős levegőtől. Aztán bemutatta az ő leánykáját, Piroskát. Gyönyörű, szökeahaju gyermek volt Piroska, kék szalaggal a hajában és Bergné azt hitte, hogy ő még sohase látott ilyen szépet. Piroska nyolcz esztendő volt és arckifejezésében máris százszorta több volt az életbölcse meg tapasztalat, mint az egész Bergnében. Nagyon rövid kis szoknyája volt, és olyan bájosan mozgott, forgolódott, mint valami tánczosnő.

A mamája, Palotásné, nagyon barátságos volt Bergné irányában és úgy tett, mintha észre sem venné

apró ügyetlenkedéseit, félnék, szinte gyámoltalan viselkedését vele szemben. Bergné ezáltal lassanként bátrabb lett, hozzászokott új életéhez, alkudozott a zöldséggel, szidta a mézáróst és élvezte ezt a csudaszép világot. Nyaralt. Minden tetszett neki. Hogy csak ők laktak itt, Palotásné meg ő, és aztán jöttek a folyton czivakodó sváb háziurék és leghátul a sorban a tehenek, meg a malaczkok. Minden tetszett neki.

Reggel alig várta, hogy kimehessen a kertbe. Eddig a gyerekei füröszte, öltöztetése volt az életének fő gyönyörűsége. Most azonban ezzel is sietett, hogy mielőbb kiérjen Palotásnéhoz, a szaletliba. Egymás mellé ültek és Bergné gyönyörűséggel hallgatta ennek a szép vörösszőke, kövér, de azért karcsu asszonynak a szavait. Ilyen mulatságosan, nagyszerűen beszélt, Bergné sohasem hitte volna, hogy ilyen kiválóan szellemes nők is vannak a világon. És milyen bájos volt, milyen kedves !

Bergné nagyon elcsodálkozott, amikor megtudta, hogy Palotásné férje csak alkalmazott egy nagy üzletben. Ő azt hitte, hogy egy ilyen finom, művelt, csipkés nő legalább is doktorné, ha nem bankdirektorné !

Eddigi életének legfinomabb nője — otthon, náluk, a bérlő leánya — holmi tót parasztlány volt Palotásnéhoz képest. Bizony, rossz dolguk van a leányoknak mai napság, ha egy ilyen kiváló nőnek is meg kell elégednie valami egyszerű emberrel...

Új, szebb világba vezette Palotásné Bergnét. Könyveket adott neki kölcsön, mulatságos és érdekes regényeket. Ebéd után lefektette gyerekeit aludni, és míg a legkisebb bölcsőjét lábával tologatta, olvasott, falta az új, különös hangú, merész meséjű könyveket. Sohasem hitte volna, hogy ilyesmiket is »ki mernek nyomtatni«, ő, akinek otthonában nyolcz példányban volt meg a biblia...

Csakugyan összeszedte magát Keszin. Szabad volt, először érezte, hogy ő is ember, ő is valaki, akinek nem kell remegnie minden tetténél : tetszik-e a szüleinek, férjének, azt főzetett, ami neki jól esett, evett tejfölt és gyümölcsöt és egyszer uzsonnára fagyaltot hozatott magának a vendéglőből. Oda nem ment, bármint hívta is Palotásné, mert azt mégis valami nagy bűnnek hitte. Csak nézte, mint öltözik fel Palotásné csipkebetétes, grenadine-ruhába és a kis leányával, akinek haját művésziesen göndöríti, mint megy el a czukrászdába, süteményt enni. Tudta, hogy a paradicsomba mennek, de ezt mégis bűnnek érezte...

Eleinte szörnyen gazdag embereknek hitte Palotásnékat, de aztán látta, hogy a szomszédnője nagyon is takarékos, alig főzet, ha maga van a leányával. Ezen nagyon elcsodálkozott, mert ő leves és rántás nélkül el sem tudta képzelni az életet. De aztán ebbe is beletörődött és Palotásnéban az okos, ügyes asszonyt látta, aki életét »be tudja osztani«...

Palotás ur egy kis, sovány ember volt, akinek olyan alakja volt, mintha kinőtte volna a kabátját. A keze nagyon izzadt. Csak kétszer hetenként jött ki Keszire, mert az ut nagyon drága, azonkívül neki reggel hétre bent kell lennie az üzletben, lévén ő a főnök jobb keze. Ha kijött, akkor valami elkeseredéssel vegyes tiszteltetéssel nézte az ő szép, ápolat, pihenő feleségét. Lefeküdt a ház mögött a fübe, mert ő szerette a természetet, és arra a boldog időre gondolt, amikor ő még kis fiú volt otthon a falujokban. Meg arra, hogy milyen jó lenne egy hetet itt kint eltölteni... Egyébként örült, ha a kis leánya megcsókolta... Palotásné úgy beszélt vele, mintha a házi szolgálója volna, de azért azt mondta neki : »édes muczusom« és ha beszélt vele, mindig a nyakendőjét igazgatta, kedvesen...

Bergné csak bámult és az ő urára gondolt, aki jó volt hozzá, de mindig az ura volt, parancsolója. Hálás tisztelettel gondolt rá mindig, amiért elvette feleségül őt, egyszerű, falusi leányt. Megrémült, amikor Palotásné gunyosan, kicsinylően beszélt a férjekről és holmi élczikékkal példálózva akarta megismerni az ő házasságát. Nem, nem, az ő házassága szentség... Aztán a gyerekek dolgában gunyolódott; neki bizony nem lesz több és Bergné azt mondta, hogy mit csináljon az ember, ha ad az Isten? Pedig olyan fáradt, kimerült volt a háromtól is. Mennyi munkát adtak, én Istenem! A legidősebb mindig meg akart szökni, a második, egy szép kis fiu, most tanult jární, folyton elesett és bögött, a legkisebb pedig, a mióta elváltatták, nem bírta magát összeszedni...

Palotásné sokat kacagott az ő »Giná«-ja szelidségén!

Néha kijött Palotásné öccse.

— Fivérem, ez meg az én Ginácskám — mutatta be őket egymásnak.

Huszonhat éves, csinos és nagyon elegáns ember volt »az Artur«. Fekete haját elválasztva viselte, magas, lehajtó gallérja volt és mindig remek nyakkendője. Valami furcsa szabása volt a ruhájának, ami által olyan karcsunak látszott, mintha fűzve lenne. Bergné még sohasem látott ilyen elegáns fiatal embert, vagy ha látott is, sohasem nézett rá, mint az olyan emberre, aki nem való az ő világába és akihez neki semmi köze.

De most, hogy gyakran látta, nem tagadhatta, hogy az Artur nagyon szép, finom fiatal ember, akire az ember szívesen nézne, ha lehetne. De nem lehetett, mert Artur nézett ő rá, merően, állandóan, ami által neki le kellett sütnie a szemét. És nagyon választékosan beszélt, neki azt mondta: »nagyságos asszonyom«. Idővel bókolt is neki és azt mondta, hogy ő: »egy naiv, bájos lény, akinek hófehér a lelke«. Ezt úgy tárczaczikkekből tudta Artur ur és még több szép mondatot tudott, amiket Bergné jól megjegyzett magának és gondolkozott rólok. Istenem, így még sohasem beszéltek vele, ilyen finoman és szépen, az ő lelkeről, Istenem, mint valami regényben... Így még sohasem beszéltek vele...

Az urával mindig a gyerekekről beszéltek és ha Berg ur olyan hangulatban volt, hogy valami szépet mondott volna neki, hát akkor megcsókolta... De hogy így beszélt volna vele, a lelkeről és más ilyesmit, nem, soha... Pedig az jó, ha az embernek ilyeneket mondanak...

Bergné tehát most valami új, egészen új világban élt, amelyben; ime, ilyen csodák történtek. Alig ismert régi, munkás énjére és akárhányszor rajtakapta magát azon, hogy ül, ül és ábrándozik. Pedig azelőtt mindig, szünet nélkül dolgozott. Most is sok munkája lett volna, ingek kellettek a gyerekeknek, de ő nem varrt nekik. Nem volt kedve az ilyen unalmas munkához. Ott állt a varrógép a sarokban, porosan; és még csak a lelkiismerete sem bántotta Bergnét úgy, ahogy az ember tőle elvárta volna. Nem. Ő úgy vélekedett, hogy neki mindehhez joga van. Joga van: a napsütéshez, a lustálkodáshoz, az Artur szép szavai meghallgatásához, asszonyi és embéri joga. Hiszen ő eddig nem is élt, pedig Istenem, hiszen ő is olyan asszony, mint más, mint Palotásné. Vagy nem olyan? Maga sem tudta.

Valami nagy zürzavar támadt gondolataiban, érzéseiben. Eddigi hite, egy pár mondatban elmondható világnézete ingadozott most szüntelenül. Más nőknél ez a változás lassan, fejlődésszerűen, esetről-esetre fokozódva következik be. De Palotásné hatása olyan

hirtelen jött, olyan váratlanul, készületlenül érte Bergnét, hogy semmi, de semmi ellenállásra nem talált. Tetszetősebb, élénkebb volt ez az új világ és ő boldogan, gyönyörítisan élt benne, félve, hogy egyszerre csak vége lesz és neki vissza kell térnie régi gondolatvilágához, amely szerint: »jó feleségnek, jó anyának, jó gyermeknek lenni« az ő kötelessége és más egyébhez semmi köze.

Már július volt, nagyon kék volt az ég, nagyon zöldek voltak a bokrok, a háziurék lakása fölül a szokásos czivódás hallatszott és Palotásné kint, a szalotliban két fiatal emberrel mulatott, akik Arturral jöttek ki. Ezek is elegánsak voltak és Palotásné fekete kávét főzött nekik, szőlővel kínálta meg őket, világoskék battiszt pongyolában volt és kacagott, kacagott... Bergné pedig bent ült a szobában és azon gondolkozott, mit vegyen fel délután. Olyan kevés ruhája volt, és az idén nem is csináltatott semmit, ide csak olcsó, praktikus pongyolákat vett. Amugy sem volt sok holmija, a »staffirung« öltözékeit nem bírta viselni; és eddigi főöltözéke egy kabátos, sötétkék ruha volt, kényelmes és alkalomszerű, amelybe minden esetben új, harmónikaformájú selyem betétet varrt. Jaj, ha ő is olyan lehetne, mint Palotásné, olyan leányosan karcsu és mégis asszonyos...

Mi lenne akkor?

Mire gondolataival ideért, meghökkent Bergné. Kinek kíván ő tetszeni? Az urának így is tetszik; az épp azt szereti rajta, hogy nem olyan, mint más. Hát akkor kinek? Csak nem Arturnak, egy idegennek? Hiszen ez bűn! A biblia mondja...

Valami nyugtalanság vett erőt rajta, összezavarodtak a gondolatai, — kint kacagott Palotásné, nagyon kék volt az ég és olyan meleg volt... Felébredtek a gyerekei, felöltöztette őket, és ő fölvette vöröskockás gyapjuszövet bluzát, mert Palotásné azt mondta, hogy vörös illik neki. A gallérját betúrta a bélésbe, úgy, hogy a fehér nyaka látható lett... És kimentek, sétálni a rétre, — a kis parasztlány sirva vigyázott a gyerekekre, merthogy neki soha sincs kimenője — és Artur megkérdezte, mit szól a francia regényhez, amit kölcsön adott neki? És azt is mondta, hogy ő olyan, mint egy fehér virág... Amikor ezt mondta, nagyon megszorította Bergné kezét... El sem eresztette... Bergné csaknem sirva fakadt izgatottságában, de azért türe...

Artur csak valami jó alkalomra várt, hogy: megvallja neki szerelmét.

De egy napon megjött Berg ur. Váratlanul, ahogy szokott, lépett be az ajtón és miután megcsókolta feleségét és a gyerekeket, megtanulmányozta, kifűrészte a helyzetet. Már a felesége leveleiben is valami új stílust észlelt, valami izgatottságot és életörömet, amely sehogy sem illett az ő programjába. Most aztán látta a francia regényt, a poros varrógépet és a kis, megdolgoztatott parasztlány felmondásra kész ingerültségét. Hm, hm, szimatolt, szimatolt...

Mikor aztán meglátta a kékpogyolás Palotásnét, mindent megértett. Ez volt az a kedves szomszédné, akiről a felesége irt? Ő mindjárt rosszat sejtett... De azért udvariasan meghajolt amikor bemutatták és feleségének nem szólt semmit.

Tetszett neki most a felesége, tulságosan tetszett neki. No tessék, milyen hamar összeszedte magát, pedig azok az orvosok mennyit teketóriáztak! Rózsás arcú és milyen friss, üde, úgy ugrál, szaladgál, mint valami kis leány! Nem is szükséges, hogy egy tisztességes asszony, feleség és családanya ilyen csinos legyen! Arra valók a más nők...

Palotásné a barátnője fülébe sugta: »Milyen szép ember az urad!« És eljátszotta kicsiny játékait Berg urnak, mézédés volt, búbajos és adta házuk barátnéját; de Berg ur minderre nem reagált és nagyon udvariasan, de semmiről sem akart tudomást venni...

Bergné felsóhajtott. Hiszen tudta ő, hogy szép ember az ura. Most is finom barna ruhát viselt és olyan szépen volt gondozva a szakála meg a haja. Tudta ő, hogy szép ember, csak ne éreztette volna vele annyira a hatalmát! Csak beszélt volna vele is olyan finoman, szépen, mint Artur! Az volt a legszebb Artur barátságában, hogy nem nézte le őt, nem, magával egyenjogunak hitte, és inkább felnézett hozzá, mint valami finomabb, felsőbb lényre!

Berg ur kiszimatolta Artur létezését. Kiszimatolta éppen úgy, mint ahogy mindig tudott többi kollégái utazásáról az ő vidékén. Magában azt mondta: »hm, hm!« De a feleségének erről nem szólt semmit. Tudta, hogy az asszony még az övé. De azért örült, hogy megszakította utazását, hirtelen elhatározással, ötlet-szerűen. Hiába, neki mindig jó ötletei vannak...

Most először beszélt feleségének jó üzleteiről és megmondta neki, hogy nemsokára önállósítja magát, üzletet nyit.

— Akkor majd mindig nálatok leszek, édesem — szólt az asszonyhoz.

Bergné maga is csodálkozott, hogy férje e nagy-szerű hírének nem örült úgy, ahogy kellett volna. Pedig régi álma teljesül: mindig nála lesz az ura, ő vagyonos üzletasszony lesz, és mégis...

Különös izgalomban élt ő most mindig. Hiába gondolt mindig a szentírás szavaira, az Artur hizelkedő tekintetét ott érezte a nyakán akkor is, ha az ura csókolta. Nem tudott ettől szabadulni és szórakozott volt ő, aki azelőtt leste férje minden szavát...

Berg ur mindent látott, mindent észrevett. De nem szólt semmit. Figyelmes, kedves volt a feleségéhez és mikor egy hét múlva elutazott, hogy megegyeszen, utoljára, befejezze körutját, felesége a bucsuzásnál szinte hiszterikus izgatottsággal csüngött nyakában. Nem akart tőle megválni.

Berg ur nyugodtan utazott el.

*

Mikor Artur legközelebb kijött nővérehez, Bergné nem volt odahaza. A fiatal ember ezt kedves kaczerkodásnak vélte és örült a diadalának meg a szép, holdas estéknek. Most majd végre teljesül a kívánsága, irigylik a kollégái... Tudta, hogy nővére nem fog akadályokat gördíteni útjába. Sőt... Ismerte a nővérét.

Most aztán ő maradt el két hétig, részint azért, mert »leltározta« hivatalában, részint hogy az asszonyka kaczerkodását megbüntesse. És amikor újra megjelent, hódítóan, szegfűvel a gomblyukában, francia regénynyel a kezében, Bergné sápadtan, szomoruan osont el mellette, be a szobájába. A sötétkék, kabátos ruha volt rajta, a harmónika formájú selyem betéttel. Ez a ruha beszélt és meghiusította Artur minden tervét, nyári fáradozását, és a sok utazási költséget, amit e kaland reményében nem sajnált. Ugy érezte, hogy őt megcsalták...

Gunyosan, lenézően, haragosan nézett az asszonyra, amikor megemelte kalapját és dühösen nézett nővére is, aki kárörvendve, csöndesen mosolyogva ült a szalétliban. Megírhatta volna neki, nem jött volna ki ma...

Bergné pedig bement a szobába, leült az ablak mellé és sirt, sirt keservesen, maga sem tudta: miért, csak sirt, sirt keservesen...

Köd multán.

— John Kreaals. —

Ha nem sir a köd már a sik körül
És eltűnik a tél haragja végül,
Jön egy nap Délről és a beteg égrül
Minden piczinyke foltot letörül.

A zord idő engesztelőn nevet,
A Május majd átveszi örökjét
S ugy legeyezi pillánkat a hűvösség,
Mint rózsát az enyelgő permeteg.

És álmok intenek — egy szebb valóság —
Érő gyümölcsök — bimbók, gyenge rózsák —
Egy alvó gyermek halk lehellete —
A homokórán andalgó zene —
Sappho bús bája — ábránd, béke, hála —
Ligeti csermely — s egy költő halála.

Kosztolányi Dezső.

Toll és tör.

— október 30.

PETŐFISÁNDORSZELLEMEZ ezen a héten *Herczeg Ferencz ex cathedra* idézte a Petőfi-Társaság matinéjában. Eltemettük Petőfi rokonait, — de hol van Petőfi? Több mint ötven éve használjuk nevét [hol jelszól, hol czégerül, hol forradalmi lobogóul, ideje, hogy megkérdezzük, hol van Ő, de nem a legenda-hős, hanem az a Valaki, aki pusztá tollal törte be a halhatatanság-kapuját? Látjuk-e Őt? Tudunk-e Róla egyebet, mint hogy honvédbaka, hős volt és ma iskola-könyv-poéta?... Mi elborzadunk az Ő öröklete kisszerűségén. Mert soha költői lángész szava nem veszett el annyira bárgyu frázisok rakéta-puffogásába, mint az övé. A nemzeti presztizs alatt állva, csak az mert közeledni hozzá, kinek semmi mondani valója sem volt, s ma elhülve látjuk, hogy nincs életrajz-írója, nincs esztetikusa és nincs ép kritikai érzékkel bíró közönsége sem. Harmat, vihar és meteor, mondja az ünnepi szónok, de vajjon ki állítja be a lira világ-perspektívájába? És hol a termékeny agyvelő és a rokon sziv, melyből az itélet és az érzés ikerszavával zendül vissza rázkódtatásos, forradalmi élete és kel új erőre, új értékek magaslatára az egy számba kifejezettség világosságával, minden legendától mentes, önmagáért való poézise? A legnagyobb magyar költő egyelőre csak jámbor alkalom, hogy a kisdíák tollát és zöld metaforáit próbálja ki rajta. A tanár az értesítő zug-értekezésében ugyanezt teszi. Körülállják, meghamisítják, agyonmagasztalják és rongygyá elemzik és nem láthatjuk tőlük egyszerű, halvány alakját, nem lát-hatjuk saját szemlencsénken keresztül, nem lehet felfedez-nünk a saját életünk és a saját szoba-zugunk számára egy délutáni elmélyedés intim negyedórájában, mert az iskolák eléje vágnak és Neki, a gögösnek, a mindig egyedül-valónak csak tömeghódolat, tömegesztetika és tömegkegy jut hivatalos pecséttel és nem a lélek önként kibuggyanó, egy embernek egy emberhez szóló, arisztokratikus hódolata. Az, amit *Herczeg Ferencz* a vasárnapi matinén mondott, közlelről érinti a mi gondolatunkat s egy új, becsületes Petőfi-kultusz kezdetét jelöli. Eddig csak banalitásokba, holt formák Prokrustes-ágyába szorították Petőfit, iskolásan megszámozták, beskatulyázták vagy elkönyvelték. Kell,

hogy most már világosan lássunk. Az a dicséret, ami ötven év óta visszhangzik, itt majdnem kegyeletsértés. A verseit kíséző egyetemi esztetika pedig felér egy sírfertőzéssel. És a követői, — oh a halottrablók...

FEHÉR JUDIT. Halottja van az irodalomnak és az irodalom pár szükségzavú sorban fogja elintézni az ő méltatását. Fölbukkant, figyelmet keltett és ismét alámerült. Mindössze egy könyvet irt *Asszonyok* címmel és ebben benne volt az asszony minden gyöngeségével és minden gyöngédségével, szerelmével, küzködésével, rezignációjával. Finom megfigyelő elme diktálta a könyv minden sorát, a szubtilis látások könyve volt. Novelláit szive vérével írta és címül azt is írhatta volna föléjük: Egy házasság története. Körülbelül hat éve, hogy hozzánk küldte be első elbeszélését cím nélkül, aláírás nélkül, ránk bizva, hogy adjunk címet a novellának és nevét az írójának. Mi *Koporsó*-nak címeztük a novellát és *Fehér Judit*-nak kereszteltük az íróját. Ezt a nevet lassan ismertté tette és jóhangzásúvá az irodalomban. Idáig van az író története; az asszonyé, amely nem tartozik ide, sokkal komplikáltabb, tragikusabb. Az asszony története mélyen megindító, szomorú regény két hatalmas energiáról, mely összesimulni, egy érdekes emberpárról, mely egymásnak alárendelkezni nem tudott. Szegény Bella! Most megtalálta az örök békét. Requiescat. Amen.

AZ ÚJ DRAMATURG, VAGY A SZANATÓRIUM DIADALA. A *Nemzeti Színház* megkapta a *hetedik dramaturgot is. Ezt a hetediket direkt a Nemzeti Színház céljaira képezték ki. Szanatóriumban idomították, s mihelyt megülte a Nemzeti Színház katonai mértékét, hazaszállították és megtették dramaturgnak. Nem félünk tőle, hogy az új drámabíráló nagy kárt csinál a Nemzeti Színház színvonalában. Sok rontani való ott már amugy sincsen, de ezenfelül az új dramaturgot nem is bíraskodásra, de közönséges üzleti reklámra akarják felhasználni. Ezt úgy tessék érteni, hogy nem a Nemzeti Színház, de a szanatórium akar jó üzletet csinálni az új dramaturg révén. Hogy mi ezt honnan veszszük? Ebből a hírdetésből, melyet ma küldtek nekünk:*

PURKERSHEIMI SZANATÓRIUM.

A budapesti Nemzeti Színház dramaturg szállítója.

Cyógyít a legmodernebb módszerek, szerint

Tabeszt, paralizist.

Biztos siker!

Biztos siker!

A betegek már hat heti kezelés után felvétetnek a budapesti Nemzeti Színház drámabíráló-bizottságába.

Számos elismerő levél a színház igazgatóságától.

Tessék prospektust kérni!

4 AZ OPERABÉRLŐ. Az állami raison, melynek igen sötétek a mélységei, egyszerre elhatározta, hogy bérbeadja az Operaházat. A dolog eleinte hihetetlennek, de komolynak látszott. Mindaddig, míg okait a nagy állami elhatározások misztikus, jótékony sötétje borította. Egyszerre azonban a dolog hihetővé, de kissé mulatságossá vált. Akkor, mikor az okokról a fürkésző kíváncsiság lerántotta a leplet. És láthatóvá lett egy igen derék férfiú, kit a zenei hajlamok már kora ifjúságában eltereltek a bankhivatalnoki pályától, melyen bizonyára igen fényes, sőt őszinte elismerést aratott volna. A sors — szokott szeszélyével protegálván az eltérést — egy csomó végzetesen értékes ajándékot adott a zene ösvényére tévedt merkantil is ifjunak. Először is egy baritonhangot, melynek zengésétől legjobban az ifju maga mámorosodott meg. A hanghoz azután egy hatalmas rezonátort. A legtökéletesebbet, mit a mai akusztika kitalált: egy klakk-főnököt. Ez a zajos sikerekben gazdag férfiú a mi baritonhangu hősrünk nagybátyja. A sorsadta nagybácsik sora ezzel azonban korántsincs kimerítve. Most következik a legdusabb, de egyszersmind a legvégzetesebb ajándék: egy másik nagybácsi, aki milliómos, és millióit a zenéért rajongó, ambíciótól égő ifju dalnokra hagyta. Egy baritonhang, egy élő nagybácsi tapsviharai, egy megboldogult nagybácsi milliói, — ez olyan embarras de richesse, melybe egy közönséges prózai lélek is beleszédül, mennyivel inkább egy amerikai biznesszel beoltott modern trubadur, aki lázasan törtét előre, a világhír felé. Az ifju haladt, haladt. A sors ajándokai utat egyengettek neki egészen a világ közepéig. A világ legszebb és legnagyobb operaháza visszhangozta a derék magyar ifju baritonját. Fortunátuszt úgy agyonhalmozta a szerencse, hogy most már itt volt az ideje, hogy a zordon végzet is közbelépjen. És csakugyan fülébe szisszentették a derék, jó éneklő Fortunátusznak: Gyere, csomagold millióidat, térj vissza a régi tanyára, a szűkebb hazába, légy ur, föltétlen ur, vedd bérbe az Operaházat és parancsolni fogsz minden teremtet léleknek, minden baritonistának... Az ifju elszédült és beadott egy memorandumot. Eddig a mese. Most már csak az »aktaszerű elintézés« következik. Tartunk tőle, hogy el fogják intézni az Operát, ahogy már nálunk elintézték sok egyebet. Ez a szomorú a históriában, amely máskülönbén igen mulatságos volna. Egy nagyratörő urnak ajánlata elegendő, hogy kiszolgáltassák neki az ország egyik fontos kulturintézményét. Kényelmi és felelőtlenségi szempontból. Mert más komoly szempont nincs. Azok a százezer koronás kis deficzitkék, melyekre hivatkoznak, itt igazán nem lehetnek döntők. Itt csak az ajánlat, a memorandum, a baritonista álma adta az impulzust. S az állam belement a dologba. Eddig volt a közönségnek egy megbízható, előkelő színháza. S a színháznak volt közönsége. Valószínű, hogy a közönség elveszti színházát s a színház a közönségét. S valószínű, hogy a tőzsdére született ifju, aki elkésve kezdi a spekulációk karrierjét, el fogja veszteni a millióit.

A legtöbb ember egészségtelen és túlzott altruizmussal rontja el az életét.

*

Személyiségek, nem pedig elvek mozgatják a kort.

A számbőr.

— Regény. —

(18)

Írta: HONORÉ BALZAC.

— Oh Pauline, — kiáltottam föl, kezét megszorítva — be szeretnék gazdag lenni!

— Ugyan minek? — mondta pajzánkodva.

Keze szívemnek minden dobbanására megremegett az enyémben; hirtelen elkapta, majd vizsgálgatni kezdte a tenyeremet.

— Gazdag nőt fog elvenni, — mondta — de sok bánatot fog okozni önnek... Ah Istenem! meg fogja önt ölni!... Bizonyos vagyok benne.

Felkiáltása arra vallott, hogy egy kevésbé ő is hisz anyjának babonás bohóságában.

— Milyen könnyen hívő teremtés maga, Pauline!

— Igen, igen, egész bizonyosan, — mondta rémülettel tekintve rám — az a nő fogja megölni, akit szeretni fog!

Majd újra ecsete után nyult, a festékebe mártotta, látható felindulással az arcán. Rám nem tekintett azután. Abban a perczen sokért nem adtam volna, ha hinni tudok az agyrémekben. Nem éppen olyan szánnivaló, aki babonás. A babona gyakran egy a reménységgel. Szobámba térve, csakugyan ott találtam a két becses pénzdarabot, bárha meg sem foghattam, hogyan kerültek elő. Az első álom zavaros gondolataiba kuszálódva, megkísérlettem utólagosan számot vetni kiadásaimmal, hogy valamiképp megmagyarázhattam magamnak ezt a váratlan leletet, de a hiábavaló számításokba belekábulva, csakhamar elaludtam. Másnap éppen akkor készült hozzám Pauline, mikor én már távozó félben voltam, hogy páholyt szerezsek.

— Talán nem is fogja kifutni az a tiz frank, — mondta pironkodva az a jó, derék kis leányzó — édesanyám azzal bízott meg, hogy ajánljam föl ezt a pénzt... Fogadja el, kérem! Három tallért tett az asztalomra, s hamarosan ki akart fordulni a szobából, de visszatartottam. A bámulat fölszikkasztotta szememben a kifelé készülő könyveket.

— Pauline, maga valóságos angyal! Nem a fölajánlott kölcsön lágyit el annyira, mint inkább az a szemérmes mód, amelylyel nyújtja. Gazdag, elegáns, rangbeli nőt kívántam magamnak, de most azt szeretném, ha millióim volnának és találkoznom egy szegény leánynyal, aki érzésekben olyan gazdag, mint maga. Lemondanék arról a végzetes szenvedélyről, mely a halálom lesz. Mert lehet, hogy beteljesül, amit nekem mondott.

— Elég! elég! — mondta.

És elfutott. Fülemlő hangja, tiszta hangfutamai visszacsengtek a lépcsőházban.

— Milyen boldog, hogy még nem szerelmes! — gondoltam magamban, mikor eszembe jutott, mennyi kinszenvedést viseltem el már hónapok óta.

Pauline tizenöt frankja nagyon kapóra jött. Foedorának eszébe jutott, mekkora kigőzölgés lesz abban a népes teremben, ahol órákon át fogunk tartózkodni és nagyon sajnálta, hogy nem hozott magával virágot. Szereztem neki bokrétát. Az életemet, a vagyonomat vittem oda neki. A lelkiismeret is furdalt, meg gyönyörűséget is éreztem, mikor átadtam neki a bokrétát, melynek árából meggyőződhettem, milyen drága multság az efféle szeltire szokásos galantéria. Kis idő múlva panaszkodni kezdett, mennyire kellemetlenül hat rá valami mexikói jázmin erős illata, majd undor fogta el, mikor a teremben körültekintett. Azt meg éppen el-

viselhetetlennek találta, hogy kemény lóczán kellett ülnie. Szemrehányásokat tett, hogy oda vezettem. Bár az én társaságomban volt, el akart menni. El is ment. Álmatlan éjszakák, két havi életrevalóm eltékozlása után az lett a vége, hogy kelletlenkedett velem. Sohasem volt még bájosabb ez a démon, de érzékletlenebb sem. Utközben, a szűk kocsiülékében, közvetlen közelében ülve, beszittam a lélekzetét, megérintettem illatos keztyűjét, tisztán láttam egész káprázatos szépségét és éreztem valami balzsamosan édes illatot, hasonlatost az iriséhez: az egész asszonyét, ami még sem volt asszonyi. E pillanatban valami földereggő fénysugár egyszerre beláttatta velem e titokzatos élet mélységeit. Eszembe jutott egy újabban megjelent könyv; költő munkája, igazi művészi alkotás, mintha Polykletos faragta volna márványba. Mintha csak elibém toppant volna szörnyeteg hőse, ki katonai képében megbokrosodott lovat záboláz meg, leány képében udvarlót bolondítja magába a toalettjeivel, mint maga is udvarló pedig kétségbeesésbe kerget egy fesledező, bájos kis szüzet. Nem igen tudván másként szóra birni Foedorát, elbeszéltem neki azt a fantasztikus történetet. Távorról sem vette észre hasonlatosságát azzal a képtelen poémával, csak mulatott rajta, mint valami gyermek az Ezeregyéjszaka meséin.

— Hogy ellenállhat egy korombeli fiatal ember szerelmének, a lelkem hatalmas erejének, mely feléje árad, ennek nem lehet egyéb oka, mint hogy Foedora valami titkot őriz! — mondtam magamban, hazafelé. — Talán rák emészti, mint lady Delacourt? Élete semmi esetre sem folyik rendjén.

Megborzongtam e gondolatra. Azután a legkülönböbb és mégis a legokosabb tervet kezdtem meghányi-vetni a fejemben, ami csak valaha szerelmesnek eszébe juthat. Elhatároztam, hogy tudtán kívül szobájában töltök egy éjszakát, hogy testi értelemben is kifürkészzem azt, akinek intellektualitását már kitanultam. Elmondom neked, hogyan hajtottam végre ezt a tervet, mely úgy rágott a lelkemen, mint valami korzikai szerzetes szívében a halálos boszuállás vágya.

XXIX.

Foedora fogadónapjain annyi meghívott verődött össze, hogy képtelenség lett volna a portásnak az érkezőket a távozókkal számon tartania. Meg voltam győződve róla, hogy ily alkalommal minden botrány földézése nélkül ott maradhatok. Türelmetlenül vártam a grófnő legközelebbi estéjére. Öltözködés közben, törhiján kis angol zsebkést csuszattam a mellényem zsebébe. Ezt a kis íróasztali szerszámot nem találhatják gyanusnak semmi körülmények között sem, s nem lévén tisztában azzal, hová vezet romantikus elszántságom, jól esett fegyvert tudnom a kezem ügyében.

Mikor a szalónok már népesedni kezdtek, bementem a hálószobába, hogy szemlét tartsak. Az ablaktáblákat csukva találtam. Belül szőnyegkárpit függött az ablakokon. Ez szerencse volt rám nézve. Megeshetik, gondoltam, hogy a komorna le akarja majd bocsátani a kárpitot, azért gondosan megoldottam mindenütt a kárpittartó lánczokat. Sokat tettem kockára, mikor ily vakmerően rendezkedtem a magam kényére; de jól meghánytam-vetettém veszedelmes helyzetemet és hidegen számoltam vele. Éjfél tájban elbujtam az egyik ablakmélyedésben. Hogy ne lássék a lábam, megpróbáltam, nem kuszhatnám-e föl a faburkolat alsó párkányára, hátamat a falnak vetve, s jól megmarkolva az ablak kilincset. Jól kitanulmányoztam, hogyan tartatom magamat valamelyes egyensúlyban, megállá-

pitottam támaszpontjaimat, kimértem, mennyi tér választ el a kárpittól, egyre jobban megbarátkoztam a helyzettel, s biztam benne, hogy észrevétlenül maradhatok ottan, ha ugyan valami akaratlan megrándulás, köhögés vagy tüszzentés el nem árul.

Nehogy hasztalanul csigázzam el magam, állva maradtam s úgy szándékoztam bevárni a kritikus pillanatot, melyben úgy kell majd ott függeszkednem, mint póknak a hálójában. A kárpit fehér selyme és mousselineje az orgona öreg sipjaihoz hasonló redőkben omlott le előttem, s volt gondom rá, hogy zseb-késemmel itt-ott lyukat messek belé. Látni akartam mindent. Tompán hallatszott be hozzám a szalónok moraja, a csevegők kacagása, emeltebb szavuk. Ez a kusza zsidobongás, ez a tompa moraj fokokonként gyéribbé lett. Néhány ember oda is bejött a kalapjáért, mely közelemben, a grófnő fiókos szekrényén hevert. Ahogyan egyik-másik hozzáurlódott a kárpithoz, megborzonogatott a gondolat, hogy ezek a siető, kapkodva kereső, mindenüvé bekandikáló emberek szórakozottságukkal esetleg vesztetre lehetnének. Bizni kezdtem vállalkozásom sikerében, hogy elkerültem az efféle veszedelmet. Az utolsó kalapot Foedorának valamelyik vén imádója vitte el, ki egyedül gondolván magát, nagyot sóhajtvá tekintett az ágyra s mondott is mellé valami kacskaringósat. A grófnő, ki akkorra már csak ötöd-hatod-magával maradt a hálósobával szomszédos boudoirban, teát szolgáltatott föl. A csészék és kanalak megszörrenéseibe azután csipős ötletek, szellemes ítéletek vegyültek, rágalmakkal fűszerezetten, melyek olyanira megcsappantották a korunkbeli társadalom hitelét. Rastignac irgalmatlanul elbánt riválisaimmal, s maró ötleteire lépten-nyomon fölcsendült a kacagás.

— Rastignac urral nem volna tanácsos ujjat húzni — mondotta nevetve a grófnő.

— Magam is úgy vélem — válaszolt naivul. — Mindenkor tudtam, hol van helye a gyűlöletnek... és hol a barátságának. Ellenségeim talán éppen annyit használnak nekem, mint a barátaim. Elégge speciális tanulmányt folytattam a modern idiómáról, meg arról az egyszerű hókuszpókusról, amely arra jó, hogy bárminek nekimenjen, vagy bármit védelmezzen az ember. A miniszteri ékesenszólás társadalmi értelemben magasabb fokozat. Barátaik egyike szükiben van az elmés-ségnek, önök tisztességéről, őszinteségéről beszélnek. A másik alig megemészthető munkát ír, önök úgy beszélnek a műről, mint ami maga a lelkiismeretesség. Ha rosszul van megírva a mű, gondolatait dicsérik. Ez vagy az az ember csélcsep, állhatatlan, megbizhatatlan: megteszik csábítónak, elragadónak, hódító-nak. Ha ellenségük kerül szóba, kigyót-békát kiáltanak rá és éppen olyan éles szemük van minden fogyatékos-ságainak kifürkészésére, mint amilyen ügyesek barátaik érdemeinek kidomborításában. Az erkölcsi látás e pápaszemének használata adja meg a titkát társalgásunknak és az egész udvarló művészetnek. Nem élni vele, annyi, mint fegyvertelenül talpig-pánczél zászlós urakkal szállni tusára. En élek vele! Sőt olykor visszaélek. Azért meg is van a respektusom, nekem is meg a barátainak is; de meg a kardom különben is fölér a nyelvemmel.

Foedora egyik legtüzesebb imádója, egy szemtelenségéről nevezetes fiatal ember, ki éppen szemtelenségével tört magának utat a világban, fölkapta a keztyűt, melyet Rastignac oly fitymálva dobott oda. Rólam emlékezett meg, olyanformán, hogy mód nélkül kezdte magasztalni tehetségemet és egész uri személyemet. A megszólásnak erre a fajtájára nem gondolt Rastignac. Ez a csufondáros magasztalás megtévesztette a grófnőt,

ki nem is késett kérlelhetetlenül föláldozni. Hogy barátait szórakoztassa, visszaélt titkaimmal, szándékaimmal, reménységeimmel.

— Jövője van — mondotta Rastignac. — És úgy lehet, hogy egy szép napon egyet-mást akár meg is torolhat. Tehetsége mindenesetre fölér legalább is a bátorságával. Azért ember legyen a talpán, aki ma borsot tör az orra alá, mert memóriája, az van...

— És memoárokat is csinál — mondta a grófnő, kinek nem volt inyére a bekövetkezett mély csöndesség.

— Az álgrófnő memoárjait, asszonyom, igen — kapott a szón Rastignac. — Hogy ilyesmit írjon az ember, ahhoz egészen más fajtája kell a bátorságnak.

— Tulságosan is bátornak találom, — vágott vissza a grófnő — hűségesen kitart mellettem.

Nagyon bizsergett bennem a vágy, hogy hirtelen elménczeim elébe lépjek, mint Banquo szelleme Macbethben. Elvesztettem egy szeretőt, de volt egy barátom! Szerelmes szívem sugallata természetesen nem késett a szokásos gyáva, nyakatekert paradoxonnal, amelylyel bárminő fájdalmat el tudunk csitítani.

Elgondoltam, hogyha szeret Foedora, mindenesetre lepleznie kell hajlandóságát efféle éles nyelvek társaságában. Hányszor nem czáfolt már rá a sziv a száj hazugságaira!

Rivalisom, a szemtelen, végre is magára maradván a grófnővel, szintén elfelé készült.

— Ugyan! Már? — mondta olyan kedveskedő hangon, hogy megdobbant rá a szívem. — Nem maradna még itt egy pillanatra? Nincs már semmi mondani-valója? Nem áldoz fel valamit a kedvemért mulat-ságaiból?

Elment.

— Ah! — szólalt meg ásitás közben — milyen unalmasak egy szálíg!

Megrántott egy zsinórt; csöngettyü szava hallatszott utána. Belépett a szobába, a *Pria che spunti* egy frázisát dudolva. Sohasem hallotta énekelni senki és bizarabbnál bizarabb mendemondákat fűztek e némasághoz. Azt is rebesgették, hogy első szeretőjének, ki bámulta tehetségét és aki féltékeny volt rá még a siron tul is, megígérte, hogy senki sem részesül többé abban a gyönyörűségben, melyben egyedül neki volt része. Egész lelkeimmel odafigyeltem a dal hangjaira. Hangja egyre emelkedett, látszott rajta, hogy belemelegszik, s torkának kincsei egyre bőségesebben áradnak belőle, istenien széppé téve a dallamot. Orgánuma tisztán csengő, hangvétele biztos, egész éneke harmónikus, szivhezszóló volt. A zenével foglalkozó nők többnyire szerelmesek. Aki így tud énekelni, az szeretni is tud. Hangjának ez a szépsége egygyel több misztériumot jelentett ebben a már amugy is kifürkészhetetlen asszonyban. Ugy láttam őt akkor, akárcsak téged mostan. Ugy látszott, hogy ő maga is élvezi dalát, s különös gyönyörűségét leli benne. Ugy tükröződött arcán ez az érzés, mint a szerelem gyönyörűsége. Miközben bevégezte a *rondo* főmotívumát, a kandallóhoz került. Arcának kifejezése átalakult, vonásai elváltoztak és egész arcán csak a fáradtság látszott, mikorra befejezte. Levetette álarczát; színész nő volt, s befejezte szerepét. Arcának ez a hervadt kifejezése azonban nem volt báj nélkül való, akár művészi kedv-teléséből, akár az est fáradalmaiból eredett is.

— Ime a maga valóságában — mondottam magamban.

Mintha föl akart volna kissé melegedni, lábát a bronzpárkányra tette, mely magasabb volt kissé a hamutorlasztónál. Keztyűjét levetette, karperezeit lecsatolta és leoldotta nyakából azt az aranylánczot is, melyen drágakövekkel kirakott kis illatszertartó füg-

gött. Nagy gyönyörűségemre volt így látnom őt, lágy, finom mozdulataival, melyekhez csak a verőfényben mosakodó macska mozdulatai foghatók. Belepillantott a tükörbe és hangosan, kedvetlenül mondta:

— Nem voltam szép ma este... megdöbbenő gyorsasággal fonnyad az arcom... Jobb is lenne talán korábban térnem nyugalomra ezentúl és szakítanom e mulatozó étellel... De mi lelte hát azt a Justinet?

Ujra csöngetett. A komorna besietett. Hogy merre volt a szobája, nem tudom. Titkos ajtón lépett be. Kiváncsi voltam már rá. Heves képzeletem sokszor meggyanusította már ezt a jól megtermett barna leányzót.

— Asszonyom csöngetett?

— Kétszer. Talán a megsiketülés utján vagy már?

— Éppen asszonyom számára készítettem a mandulatejet.

Justine letérdelt, megoldotta a cipő zsinórját, lehuzta a topánkákat, míg asszonya a ruganyos karoszekben hátradőlve ásitott és a fejét vakarta. Semmi sem volt mozdulataiban, ami nem lett volna nagyon is természetes és semmi jelét sem láttam annak, amire gyakran gondoltam volt, hogy titkos bánata, vagy titkolt szerelme van.

— Georges, úgy látszik, szerelmes, — szólalt meg — el fogom küldeni. Miért nem huzta szét a függönyöket ma este? Miért nem gondolt rá?

Erre a megjegyzésre minden csepp vérem a szívemre tolt. De a kárpit nem került szóba többé.

— Üres nagyon ez az élet — szólalt meg ismét a grófnő. — Na, csak vigyázz, meg ne karmolj megint, mint tegnap. Nézz ide, látod? — mondta neki, selymes kis térdét mutatva — még most is itt viselem a körmeid nyomát.

Meztelen lábacskaikat a hattyupehelylyel bélelt bársonypapucsokba bujtatta és levegőkezett, mialatt Justine fésűt fogva, a haját kezdte rendbehozni.

(Folytatása következik.)

Saison.

Kézelő-gombok.

— okt. 30.

SERENISSIMUS: Ah, ah, Kindermann...

KINDERMANN: Parancsára, fenség.

SERENISSIMUS: Ah, ah... mondja csak, mi az kézelő-gomb?

KINDERMANN: Fenségednek tréfálni méltóztatik... kézelő-gomb olyan gomb, amivel a kézelőt gombolják össze.

SERENISSIMUS: Mindjárt gondoltam, Kindermann, de nem mertem elhinni. Szóval a kézelő-gomb egy egészen közönséges kézelő-gomb?

KINDERMANN: Épp olyan gomb, mint aminőt fenséged visel legmagasabb kézelőjén.

SERENISSIMUS: Furcsa, ah, ah... én mindig azt hittem, Kindermann, hogy a gomb hozzátartozik a kézelőhöz. De akármilyen öreg az ember, mégis tanul mindig valamit. Eddig sejtelmem sem volt róla, hogy lehet külön a kézelőgombról is beszélni.

KINDERMANN: Ahogy fenséged parancsolja...

SERENISSIMUS: És mégis szeretném tudni, hogy e kézelő-gomb milyen szerepet játszik hü alattvalóim életében?

KINDERMANN: Egy ember, aki nem gombolja össze a kézelőjét, fenség, rossz neveléséről ad bizonyosságot és rossz nevelés félig már rossz jellemet is jelent. Bizonyos anarchisztikus törekvés mutatkozik olyan emberben, aki gomb nélkül hordja a kézelőjét. És udvarunkban bizonyára nem is lehetne ilyen embert megtűrni.

SERENISSIMUS: Bizonyára nem, Kindermann, bizonyára nem.

KINDERMANN: Az állampolgárok megbízhatóságát mutatja már maga a jó, precíz kézelő-gomb. Csak bizonyos turbulens elemek nem törődnek kézelőjük tisztaságával és rendjével. Nem tagadhatom el fenséged előtt, hogy vannak emberek, akik egyáltalán nem is hordanak kézelőt.

SERENISSIMUS: Ez nagy baj, Kindermann és most már kezdem érteni, hogy egy királyi herceg miért fordított annyi gondot a kézelő-gombokra.

KINDERMANN: Kiről beszél fenséged?

SERENISSIMUS: Olvastam az ujságban, hogy a német trónörökös ő fensége kézelő-gombokat talált föl és szabadalmaztatja — találmányát.

KINDERMANN: Ha így áll a dolog, akkor üdvözlőtáviratot kell küldeni neki.

SERENISSIMUS: Erre magam is gondoltam, de előbb, ah, ah, tisztába akartam jutni vele, hogy tulajdonképp miről is van szó.

KINDERMANN: A trónörökös ő fensége egészen apja fia, épp oly sokoldalú, mint fejedelmi édesatyja és súlyos kormányzati teendői mellett időt tud magának szakítani arra, hogy újfajta kézelő-gombokat találjon ki.

SERENISSIMUS: Csak még egy kérdést, Kindermann. Mit tesz az, hogy »szabadalmaztatja a találmányát«?

KINDERMANN: Ez azt teszi, hogy a trónörökös ő fensége nem akarja, hogy a kézelő-gombjait utánozzák.

SERENISSIMUS: Értem. Tehát azt akarja, hogy csak ő hordhasson ilyen kézelő-gombokat?

KINDERMANN: Nem, fenség, sőt ellenkezőleg, azt hiszem, hogy a birodalomban nem lesz olyan hü alattvaló, aki ne akarná hordani azokat a gombokat, amiket a trónörökös talált ki.

SERENISSIMUS: Akkor egyáltalán nem értem.

KINDERMANN: Mit, fenség?

SERENISSIMUS: Én azt hiszem, Kindermann, hogy... ah, ah... ő fensége a trónörökös nem szívesen fogja átengedni a saját kézelő-gombjait másoknak.

KINDERMANN: Azt magam is hiszem, fenség. De lehet ezeket a gombokat utánozni.

SERENISSIMUS: Ezt azonban ő fensége megtiltotta, ugyebár? Hiszen szabadalmaztatta.

KINDERMANN: De a szabadalom épp azt jelenti hogy pénzért eladhatja az utánzás jogát.

SERENISSIMUS: Ah, ah, Kindermann, pénzért?!

KINDERMANN: Pénzért, fenség. És mennél többen megveszik a szabadalmát, annál több pénzt kap érte.

SERENISSIMUS: Äh, äh, Kindermann, itt valami nincs rendben. Ö fensége a trónörökös bizonyára nem szorult rá, hogy pénzért adja el a találmányát?

KINDERMANN: Mint trónörökös nincs reászorulva. De mint ember, mint föltaláló, nem kérheti-e a maga számára azt a jogot, ami minden embert megillet, hogy pénzt kérjen azért, amit a maga eszével és szorgalmával talált ki?

SERENISSIMUS: Ilyen tanítások hangzottak el a francia forradalomban is, Kindermann, és én azt hiszem, hogy ő fensége a trónörökös nem gondolkodhatik úgy, mint... äh, äh... egy sansculotte.

KINDERMANN: Ö fensége a trónörökös megértette az idők járását és már diákéveiben is megmutatta, hogy egy trónörökösnek is éppugy be lehet iratkoznia és csakugy el lehet járnia az egyetemre, mint bármely más halandónak. Most pedig bebizonyította, hogy az eszével is meg tudná keresni a kenyerét, ha a czivilistából nem is kapna semmi járandóságot.

SERENISSIMUS: Értem, Kindermann, értem. És magam is megtettem azt, hogy egy nap a fiamat elküldtem alattvalóim gyermekeihez játszani. Talán emlékezik még, hogy a Wartzen hercegeknek jutott az a kitüntetés, hogy a Wartzen hercegeknek jutott az a kitüntetés, hogy fiamat felültethették egy egészen közönséges kis játékparipára. Ennek már tizenöt éve. De most a leghatározottabban ellenezném, ha a trónörökös valami találmányon törné a fejét.

KINDERMANN: Pedig, fenség, én épp azt akartam indítványozni, hogy itt az ideje, hogy a mi trónörökösünk is kitaláljon valamit. A félhivatalos újságok már ugyis régóta neheztelnek, hogy hü olvasóik számára nem mondhatnak el valami újságot, amely trónörökösünk csodálatraméltó szellemi haladását bizonyítaná. Találjon ki ő is valamit.

SERENISSIMUS: Äh, äh, Kindermann, ezt nehéz lesz kitalálni.

KINDERMANN: Kitalálhatna például egy új gyors-tüzelő ágyut.

SERENISSIMUS: Hiába, Kindermann, önből sohasem lesz igazi, vérbeli arisztokrata. Hogy képzeled azt, hogy a fiam... äh, äh... leereszkedjék annyira, hogy kitaláljon egy olyan nehéz dolgot, mint egy gyors-tüzelő ágyu?

KINDERMANN: Hát találjon ki mást. Például egy újfajta biztonsági kravátlit, amelyet nem lehet kilopni a nyakrayalóból.

SERENISSIMUS: Nem, Kindermann, ő ne találjon ki semmit. Ha mi, fejedelmi személyek tulságosan engedünk a mob kivánságainak és komolyan fogjuk törni a fejünket rajta, hogy ők mennél biztosabban hordhassák a kravátljuk tüjét, akkor... äh, äh, Kindermann... félek, hogy ezek az emberek vérszemet fognak kapni és olyasmiket fognak tőlünk követelni, ami... äh, äh... ami...

KINDERMANN: Értem: ami a fenségeket megfosztja attól a nimbusztól, hogy nem kell olyan keményen gondolkodniok, mint más földhöz ragadt szegény embernek.

SERENISSIMUS: Ugy van, Kindermann. Nemsokára majd azt fogják követelni tőlünk, hogy mi találjuk ki... äh, äh... a kormányozható léghajót.

KINDERMANN: Apropos, fenség, most jut eszembe, hogy még nem küldtünk üdvözlő-táviratot báró Zepelinnek, a kormányozható léghajó feltalálójának.

SERENISSIMUS: A Zeppelin, lieber Kindermann, csak äh, äh... egy báró, ő még várhat. De a trónörökösnek azonnal menesszen egy üdvözlő-telegrammot.

KINDERMANN: És mit irjak neki?

SERENISSIMUS: Azt, hogy üdvözlöm őt, äh... az emberiség nagy feltalálói között... äh, äh... ő egy Edison, egy Stephenson... und wie die Leut'alle heissen.

Reveur.

VIZI NÉPDALOK.

Őszi napnak alkonyulatánál...

Őszi napnak alkonyulatánál
Megállék a kanyargó Dunánál,
Megállottam előtte egy szóra:
— Hányat mutat, öregem, az óra?

A vén Duna felállott helyéből,
Kivette az óráját zsebéből,
Megszemlélte, aztán rám kacsintott:
— Körülbelül százezer forintot.

Dinom-dánom.

Kájlinger ur, Kuntz ur, Vosits meg a többi
Elmentenek együtt borozni, sörözni.
Elmulatozott mind sokáig, sokáig,
Vagy tizenkétezer vízmérő óráig.

Egy berlini cigány húzta a nótáját:
— Minden kis órának szakaszd le virágát!
Le is szakasztották, nem sokáig vártak,
Szagos lett az utcza, merre-merre jártak.

Földrajz.

A Duna földünk egy kiváló
Folyója. Szép és csillogó.
És Budapeستől — Panamáig
Folyik e széles, nagy folyó.

A partjain lakik sok ember,
Halászok, akik jóban-rosszban,
A legnagyobb szakértelemmel
Halászatnak — a zavarosban.

Felszállott a páva...

Felszállott a páva a város házára
Kájlinger komának szomorúságára,
Kicsordul a könnye szemének, szemének,
Nincs egy jó órája szegénynek, szegénynek.

Előtte üveg bor, magyar fajta, tiszta,
— Bár maradtam volna, szól, alkoholista,
Mondtam is magamban, több izben, több izben,
Nem lennék most benne a vízben, a vízben....

Kócz.

INNEN-ONNAN.

> Gróf Zichy Tivadar. Amikor a delegációk Budapesten üléseznek, olyankor a magyar országos bizottság elnöksége szinte olyan nagy közjogi fontosságú dekorum számába megy, mint akár a képviselőház elnöksége, avagy a főrendiházé, avagy mondhatnók mind a kettőé, mert hiszen az országos bizottságban a mi törvényhozásunknak mind a két háza képviselve van. Azért, különösen most, hogy a korona is itt Budapesten intézte mindkét államának ügyeit és hogy a rendkívül izgató politikai helyzet miatt, a delegációknak valóban súlyos és országok sorsát intéző feladata akadt: a magyar delegáció elnöksége háromszoros fontossággal, de háromszoros diszszel is járt. Szerencsésebb választása a magyar delegátusoknak tehát aligha eshetett volna, mint amikor gróf Zichy Tivadarra esett az elnökség betöltésénél. Energiája, politikai körültekintése, születésének előkelősége, módorának igazi főúri és gavallér volta egyaránt predestinálták erre a kitüntetésre. Az üléseket olyan tapintattal és belátással vezette, hogy mi sokkal előbb készen lettünk a tárgyalásokkal, mint az osztrákok, a befejezés után pedig, egyesítve a diplomácia szokásait az ősi magyar erkölcsökkel és a reprezentáció követelményeivel, a *Park-Klub*-ban adott fogadó estéjén olyan eddig páratlan fényt fejtett ki, ami méltó visszfénye volt az udvar itt időzéséből kisugárzó fénynek. Budapest volt mostanában a világ közepe és Zichy Tivadar gróf tudásával, politikai súlyával is csakugy hozzájárult ennek a ténynek az emeléséhez, mint igazi nagyuri felépésével és személyes szeretetreméltóságával.

* * *

D. Halottak virágai. Egy hete nézem már, hogy veszik birtokukba a várost a halottak. Először a virágkereskedéseken láttam meg. A színes virágok egyszerre eltűntek. Aztán a kirakat lassankint olyan lett, mint egy felvirágzott sir. Járókélők kezeiben, kocsikon, villamosok ütközőjén csokrok és koszorúk, hideg, illattalan őszi rózsák fehér gyásza. Bármerre járok, mindenütt találkozom velök és hiába futok előlük. A föld alól is előbukkannak. Utcasarkokon utamat állják. És nem a kegyelet érzését keltik bennem. Inkább valami félelem fog el, hogy a temető mennyire nagyhatalom s a halottak mennyire nem haltak meg. Itt vannak, ránk fekszenek, fojtogatnak láthatatlan kezeikkel és beleszólnak az élet rendjébe. Nem is szelidek és szenvedők, inkább toladók, erőszakosak, s sem a fájdalommal, sem az örömeimmel szemben nem ismernek kiméletet. Felforgatják a ház rendjét, lehozzatják a padlásról a fekete lámpákat s reggeltől estig nézmem kell, mint babrálja a cseléd a koszoru drótjait, mint aranyozza újra a sirlámpa kopott czirádáit. Mintha itt járnának, hogy meghívjanak a temetőbe az ő napjukra. Mintha valami nyugtalanóság vibrálna a levegőben. Pedig nincs itt senki. Csak a szívünk dobban kissé hangosabban a temető felé. De azért jó lesz, ha ezek a napok elmúlnak...

* * *

♂ Ha trónörökösök találkoznak. A szerb trónörökös Pétervárra, Ferencz Ferdinánd Karvinba igyekezett. Utirányuk ugyanaz volt s így találkoztak a császárváros egyik pályaudvarán. De Ferencz Ferdinánd lemaradt a vonatról, nehogy együtt utazzék a szerb trónörökösrel és kíséretével. Különvonatot rendelt magának s tíz percczel később utazott el, mint György urfi. Az emberek pedig összenéztek a pályaudvaron és mosolyogtak. Aki osztrák vagy magyar állampolgár volt a pályaudvaron, ez egyszer szívből örült annak,

hogy a Habsburg-dinasztia a jól szituált uralkodó családok közül való, amelyek megengedhetik maguknak, hogy akkor rendeljenek meg egy különvonatot, amikor ez nekik jól esik. Akik, a trónörökös exkluzivitása mögött politikát, még pedig magasabb külpolitikát szaglászna, nagyon tévednek. Mert Ferencz Ferdinándot György urfítól miféle politika választhatná el? Hát tud a szerb trónörökös politizálni? A két trónörökös az előkelőség pártosa választja el egymástól. Az egyszerű polgár benéz a vasuti kocsiába, s két-három koronát nyom a kalauz markába, hogy segítse ki őt abból a társaságból, amely nincs inyére. Egy trónörökös, ha ilyen helyzetbe jut, különvonatot rendel magának. És ilyenkor érzi az ember, hogy milyen nagy dolog a pénz. Ilyenkor irigyli azokat, akik még a társaságukat is megvásárolhatják maguknak. Öt-hatszáz forint egy utazásért szép pénz, de hát ennél is jóval többet ér meg, hogy az embernek nem kell együtt utazni György urfival.

* * *

♂ Az elárverezett hárem. A marokkói bonyodalom végleg elintéződött. Most már a legpezzsimistább diplomataik is bizonyosra vehetik, hogy a nyugalom véglegesen helyreállt. Abd-el-Aziz már háremét is eladta, tehát több mint bizonyos, hogy Marokkóhoz immár semmitem köti őt. Megvette pedig a háremét Muley Hafid. Ez ragadta magához a trónust, a hadsereget s a szultánság minden felszerelését, aminek egyik legfőbb tartozéka a hárem. Mert a szultánok megélhetnek trónus és hadsereg nélkül, de nem boldogulhatnak, ha nincs háremük. Inkább egy szultánságot háremmel, de trónus nélkül, mint trónussal, de hárem nélkül. S hogy a hárem kérdése mégis utoljára került sorra, ez nem a hárem kicsi jelentősége, hanem Muley Hafid pénzügyeinek ziláltsága mellett tesz bizonyosságot. Az új szultánnak nem volt pénze s előbb kölcsönt kellett felvenni, hogy a hárem-ügyet elrendezze. A kölcsön megjött s Muley Hafid átveszi a szultánság fundus instructus-át. Persze, kissé redukálva. A száz hölgy közül csak tizet tart meg, a többi átengedi Abd-el-Aziznek. De azt a tizet úgy fizeti meg, hogy a beszerzési áron akár mind a százat megvásárolhatná. Így aztán Abd-el-Aziznek pénze is lesz, meg háreme is. Mert Muley Hafid nagy diplomata, aki jól tudja, hogy Marokkó nyugalma megkívánja, hogy ne csak neki, de Abd-el-Aziznek is legyen háreme.

* * *

♂ A zsidó nő karrierje. Ha a zsidó nőknek úgy tetszik, mátfól fogva még büszkébbek lehetnek, mint amilyen büszkék idáig voltak. Mert nagy tisztesség érte őket: Molnár Jánosék rájuk fogták, hogy nem is olyan régen még ők igazgatták egy-két miniszter fogadószobájából azokat a nagy üzleteket, amiket az állam kötött a vállalkozókkal. De ez még nem az egész leleplezés. Molnár Jánosék perverz gyönyörűséggel kiaggatják szerkesztőségük ablakaiba egyik-másik zsidó nő csipkés bugyogóját és alsószoknyáját, hogy az ország a csipkék finomságáról meg a párfüm illatáról ráosmerjen azokra, akik tönkretették az ország erkölcsét. Az embernek csak arra kell gondolni, hogy hol születtek ezek a vádak s rögtön megérti azoknak bosszúságát, akik ezeket a vádakot világgá ordítják. Az élni szerető ember mindig haragszik, ha szép nőt elűtnek a kezéről. S amióta miniszterek is udvarolnak a zsidó nőnek, azóta felszállt ennek a portékának az ára, s klerikális ingyen-czek csak nagy bajjal jutnak egy-egy pompásabb falathoz. Oh, mert a zsidó nőnek van magához való esze. Miniszter pártfogását keresi s nem a kanonokét vagy püspökét. A miniszter, gavallér és honorál. De a kanonoktól meg a püspöktől legfeljebb ócska vázákat vagy zsarolási pörököt kap. Hát persze hogy ezek után inkább lebzsel a miniszteri palotákban, mint a falusi parókiákon;

Ő A demokraták barátja. Néha a főváros közgyűlésének is kijut egy-egy szenzáció. Ilyennek mondhatjuk Heltai Ferencz leleplezését Vázsonyi Vilmosról. A demokraták vezére — hogy Heltai szavait idézzük — titkos barátságot tart gróf Andrássy Gyulával s ott settenkedik a miniszter előszobájában. Ezt a leleplezést nagy felháborodással fogadták a demokraták, amit csak úgy tudunk megérteni, hogy ők ellenségüknek hiszik Heltait s az ember az ellenségétől mindig csak rosszat vár. Pedig Heltai dehogy is ellensége a demokratáknak. Nem régen még velük tartott, velük barátkozott s a leleplezésből azt kell hinnünk, hogy ő Vázsonyiékkel még ma is éppen olyan titkos barátságot tart, mint Vázsonyi — Andrássyval. Mert csak a jó barát hozza nyilvánosságra, hogy valakinek gróf Andrássy Gyula a barátja. Vázsonyi szerény ember s a szerénységétől nem telik, hogy ő maga kürtölje ezt ki. Most megtette Heltai s meglátják, hogy máról-holnapra mekkorán nő a demokraták tábora. Egy előkelő ur, egy igazi mágnás barátkozik Vázsonyival! Ez olyan nagy dolog, hogy föltétlenül imponál a demokratáknak s mi szentül hiszszük, hogy Vázsonyi sohase állt olyan jól a Terézvárosban, mint ma, a nagy leleplezés után. Bizony, bizony, mégis csak jó demokrata az a Heltai.

* * *

> A csomádi tejfől, vagy a poloska a közigazgatásban. Hm! Nem is lehet olyan nagyon rossz az a csomádi tejfől! Legalább mi, akiknek már csak a gipsz sava, meg az iszapolt kréta jut, így sóhajtok fel, Budapest ama boldogabb vidékeire gondolva, ahol a csomádi tejfől is volt kapható. Mert mi is az a csomádi tejfől? A sváb, illetve a svábné vészi az aludttejét, szitára cünti, a savóját lecsorgatja, ami a szitán maradt, azt kevés igazi tejfőllel összekeveri, azután pedig sárgarépa levével megfesti szép sárgára. No! Hiszen ebben a tejfőlben még tejfől is van, meg aludttej, ami egészséges a nyomornak, meg azután sárgarépa, hogy az ember jobban tudjon fütyülni tőle! Mi, innen a gipsz- és krétakorszakból tehát szinte a nyálunkat csordítjuk egy kis csomádi tejfőlért és »mit beschraenktem Untertanenverstand« el sem tudjuk képzelni, hogy a hatóság még a tejfől ilyenmü készítéséért is haragszik és büntet. Pedig úgy van. A csomádi tejfőlösöket megfogdosták és elítélték, természetesen pénzbüntetésre. Csakhogy a csomádi embernek is van annyi esze, hogy tud maga helyett strómant állítani. A tejfőlt szolgálógyekekkel, meg fiatal leányokkal küldték be a fővárosba, azokon nem lehet a pénzbüntetést behajtani, át kell változtatni illő ményiségű elzárásra. Azt az egy-két napot pedig a csomádi községháza dutyijában leülni-egész multság. S azért folyt, sőt folyik vidáman tovább a tejfőlcsinálás és a főváros tanács-talan vele szemben. Nem így a csomádi elüljáróság, amely jobban ismeri a maga népét, mint mi városi tapasztalatlanok. Átírt a múlt héten a fővároshoz és a következő indítványt tette a tejfőlhamisítás megszüntetésére: tessék úgy intézkedni, hogy a csomádi elítélteket ne Csomádon csukják be, hanem Budapesten a tolonczházban. Ez végét fogja venni a tejfőlhamisításnak, mert — írja az elüljáróság — a csomádiak irtóznak a tolonczházbéli férgektől. Ime, egy adalék a parasztpsichológiához! Ezek a nyomorult gazemberek aludt-tejjel, meg sárgarépával tömnek meg bennünket, de irtóznak a mi poloskáinktól, amelyek pedig nincsenek is hamisítva. És az eszükön tuljárni nem az uri rend, hanem az a furfangos parasztész tud, amely elüljárói sorba kerülve, felfedezi a poloska közigazgatási hasznát és egészségügyi alkalmazhatóságát. A kétségtelenül eredeti ötlet sorsa egyelőre függőben van. Valami illetékességi vagy hatásköri kérdés miatt most még nem lehet a csomádiakat Pesten csukni be és a kerületi elüljárók most tanácskoznak, hogy mit csináljanak. Pedig a kérdés megoldása oly egyszerű volna! Ne hozzák a csomádi elítélteket Pestre, hanem vigyék a pesti poloskákat Csomádra s ezzel vége a hatásköri aggodalmaknak. Remélhető, hogy

Budapesten akadnak még áldozatkész polgárok, akik Csomád ily ujszerű benépesítéséhez hozzá fognak járulni adományaikkal. A tisztelettel alul nem írott legalább ezennel letesz egy féltuczat fajpologkát — reggelre mind telivér — a csomádi igazságszolgáltatás oltárára.

SZINHÁZ.

A színházi hét.

— okt. 30

Fiatalság a legszebb emberi erény. Prémiumokat és szavazati jogot érdemel. A huszonötévesek önbizalmát, mely egyszerűen szuronyokat és kaszákat kovácsol a maga lázadó temperamentumából, valahogy trónusra kéne emelni. Látták már a hathónapos kis gyermeket, aki a hold kifíje után kapkod, hogy a kávéba mártsa és szopogassa? A pszichológusok azt mondják: még nem gyakorolta össze a látási érzéleteit a tapintásiakkal. Együgyűség, amely szent és megható, mint minden, ami illúzió és mint minden, ami mulandó. Nem kevésbé szent és nem kevésbé megható; mint amikor egy fiatal ember kicsattanó lázzal, fenhéjázó dacczal papírra veti zsongó vallomásait a szerelemről s azt hiszi: megírta az Énekek énekét. Vagy mint Garvay Andor cselekedte, megírja egy csip-csup bankár, egy strazsakönyv felett álló Napoleon téli hadjáratait és Waterlooját s azt hiszi: most megírta »A pénz« legendáját. A recsegést, a ropogást, mely Mammon ledőlét megelőzi. A harcot, mely titánikus fegyvereket csap össze a fejünk felett. Azt hiszi, megírta mindezt és elnevezi szerényen egy darab kulturtörténetnek. Oh, ha a fiatalság bátorságát és tüzet úgy lehetne konzerválni, mint a paprikát ecetben...

Fájdalom, a hold nem kifí, »A pénz« nem kulturtörténet és Wimmer nem Napoleon. Garvay Andor pedig friss és frappáns megfigyelő, aki tele van akarattal és brutalitással, de még nem drámairó. Micsoda szentelt viz maradt még a fején? Tőzsdéhez értő emberektől hallom, hogy a börze háboruja is csak afféle veszprémi manőver. És Henry Bernstein ehhez is jobban ért. Jam vidit alios ventos. Nem is szólva Balzacról és Mercadetről, erről a két kedves öreg svihákról, akik olyan nagyon szerették egymást, mint ember a tükörképét és úgy tele voltak a gázságaikon tul bonhomiával, mint egy igazi pesti »in sich« bankár.

Nem az a baj tehát ebben a drámában, hogy azok az igen tisztelt páholybérlők, akiknek az epatirozására készült, nem ismernek magukra. Nagyobb baj, hogy ez a darab azokat sem tulságosan érdeklí, akik kivüle esnek ennek a börzevilágnak s úgy néznek vele farkasszemet az utolsó zárt-székekből. Wimmer, ez a pesti Herosztrátesz, aki tele van számításal, józansággal, befelé reszkető nyugalommal, szerelmi családottsággal, érthető keserűséggel, — mindennel ami emberi intellektus dolga, egy bianco-váltót hord a szive helyén. És a darab, amely tele van megrendülésekkel, gunynyal, halálfélelemmel és sülyedő emberek hörgésével, mindennel rendelkezik, amit csak drámairó kigondolhat. Éppen csak a poétát nem látni benne sehol.

A pénz legendáját tehát egyelőre még Garvay Andor sem írta meg. Ki fogja megírni? Valami burleszk ötletem volna. Budapest legtudósabb, legfinomabb izlésü színházi rendezője beszélte egyszer, hogy ő a legtisztább empiriz-mussal oktatta a színészeit verizmusra. Ha tészem az ifju Ibsen-kadét nem tudott elég perfektül vaczogni, kiküldte a hóba. És tiz perc mulva a gleccserek fagyos leheletével tudott vaczogni. Valami milliárdos kellene ide, aki kikeresne egy fiatal, merész drámairót, belepakkolna a tárczájába néhány száz ezresbankót és belökné a tőzsde ajtaján: most

pedig eredj vaczogni, Én Garvay Andort ajánlanám. Ő már sok mindent tud, csak éppen még — nem vaczogott.

Mert nemcsak a szemnek, a fülnek, — az érzéseknek is megvan az iskolája, csak egy kicsit gyötrő a tandija. S a jó drámában mindig van egy szemernyi lira, egy csópp belelopott szubjektivizmus is s ez a legigazibb hazugság. Enélkül hiába igaz minden. Hiába művel csodákat a színész, a rendező és a kellékes. Hiába tapétás a fal, párnázott az ajtó, üveges az ablak, pánczélos és lomha a Wertheim-szekrény. És ezt nem pótolja az a csodálatos művészi együttjátszás; ahogy például *Varsányi Irén* egész és befejezett pesti asszony, kaczer, közönséges és szivtelen tud lenni ötven szóval, ahogy *Haraszti Hermin*, *Balassa*, *Tanay*, *Góth*, *Bárdy*, *Tihanyi*, *Hegedüsné*, *Tapolczai*, *Rajnay*, *Vendrey* úgy sűrögnek, forognak a bank csillogó és fondorlatos világában, mintha vele usznának, kapcsolódnának és szenvednének a bőrze hullámveréseivel. De mindenekfölött *Hegedüs*, akinek fölényes biztonságáról, pózok nélküli való egyszerűségéről tankönyveket kellene írni fiatal színészek számára. Ahogy ő tusát viv hangok nélkül, játszik indulat-rakéták nélkül, szeret vallomások nélkül és gyűlöl ridegség nélkül, az boldogsága és büszkesége lehetett ezuttal is egy fiatal drámairónak; S minden művészi egyszerűség mögött ez a fiatalság-szeretete az, ami leginkább elragadó. Hogy mindennel együtt lázad, ami lázongó, s heroldjává lesz, ami új csapásokon indul. Csak nagy és mélyszívű bölcssek tudnak maguk is újra meg újra fiatalokká válni a fiatalosokkal és ha valakinél, azt hiszem, nála kellene keresni azt a bübájosan konzerváló elixirt a megőregedés ellen.

Baburin.

*

Andersen édes, csilingelő nyelvén olvastuk gyermekkorunkban a mesét a két agyafurt takácsról, aki levegőből és semmiből sző új ruhát a piperkőcz császárnak. Kaczagtató, kedves mese ez, a dán meseirő szelid szatirájával és jóakaratu gunyával. A két élelmes csirkefogó elhiteti a császárral, hogy a bűvös ruhát csak a buták nem látják s így rövidesen sikerül az udvart, az egész világot felültetniök s a császár meztelenül megy a körmenetre. A mese operett-szinpadra kívánczozik, a császár maga is kész operett-figura a librettistának, csak tovább kellene bogozni a mese felbomló aranyos szárait. Az operett-szinpaddon természetesen felszarvazzák ő felségét s nem ő lépdel végig pőrén a szinpaddon, hanem a felesége. Ősrégi tapasztalás, hogy az Éva-kosztüm hatásosabb, mint az Ádám-kosztüm. *Martos Ferencz* ezt jól tudta, de talán éppen ezért sikkad elcsepelt operett-sémákba az egész mese poézise. A *Király-Színház* szerencsére harczba küldte *Medgyaszai Vilmát*, aki halk tónusaival a legigazabb művészettől átnemesített operett-stilust hozta magával és a librettó ellenére is anderseni meshangulatot tudott árasztani. A szöveget *Jacobi* Viktor diszkrét, izléses zenéje, pikáns, raffinált és fiatalosan új hangkeverése festi alá és — menti.

Egy ajánlásra méltó játékszer. Tekintettel a közölgő karácsonyi ünnepekre, sok szülőnek kívánatos, ezen sorok által egy játék- és foglalkozási szerre figyelmeztetve lenni, amely a számtalan játékszer között kivételes helyet foglal el és különösen azáltal tűnik ki, hogy a gyermekek azzal mindig szívesen játszanak.

Ez egy czikk, amely évről-évre mindig gyakrabban átszáll apáról fiura és amely tehát nem látványos játékszer, mely csak szép színei által kápráztat. Majdnem azt hisszük, hogy ezen játékszer megnevezése felesleges, vagy talán mégis létezik oly család, amelyben a Horgony-Kőépitő-szekrény még ismeretlen? Ő az, amelyet ezennel legjobb karácsonyi ajándéknak ajánlani akarunk, mert ezen játékszer joggal a legmelegebb ajánlásra méltó. Miután rövid idővel karácsony előtt az üzletek nagyon el vannak foglalva, legjobb, ha bevásárlás előtt Richter F. Ad. és Tsa., kir. udv. és kam. szállítóktól, Bécs, I. Operngasse 16. beszerezzük a legújabb árjegyzéket, hogy egész kényelmesen a megfelelő Horgony-Kőépitő-szekrényt kiválaszthassuk. Bővebbet találunk benne jó zenélő- és beszélőgépekről is.

IRODALOM.

A pingvinek szigete.

(Anatole France könyve.)

A mennyek országában, a boldogságos szentek között nagy lett a megrökönyödés; a Mindenható összehívta a szentek tanácsát, amely kenetes, de izgatott hangon tárgyalta a kinos ügyet: mi legyen a megkeresztelt madarakkal. Mert Maël apát, a dicsőséges téritő apostol, az ördög fondorkodásától megejtetvén, gyöngye szemével embereknek nézett egy csapat pingvint és megkeresztelte őket. Az összes számbavehető szentek hozzászólása után az agg Hermas javaslatát fogadta el az Úr: elküldte Rafáel arkangyalt a szent férfiúhoz azzal a legfelsőbb meghagyással, hogy fölfegyverkezvén a Mindenható nevével, változtassa át a megkeresztelt pingvineket emberré, hogy méltóan dicsérhessék az Ő nevét. Az apostol a parancs szerint cselekedett, annakutána pedig hozzákötötte a pingvinek szigetét ahhoz a gránitkőből való kádhoz, amelyben a téritőszentek szokása szerint a tengereken járnak szokott és elvontatta az egész szigetet a Jeges-tengerből a breton partok mellé. A szegény pingvinek most már emberek lévén, nem kerülhették ki az emberi sorsot: társadalommá *köngültek*, megismerték a szemérmét, a bűnt, a tulajdont és a társadalom egyéb szenvedéseit. A nemzedékeik nem a madarak békés egyformaságában élnek és halnak, hanem nagy embereik támadnak, dicsőséges és szomorú korszakok követik egymást, közös gondolatok, közös bolondságok, közös elfogultságok lesznek urrá rajtuk, ők pedig tudomásul veszik, ami velük történik, sőt azt hiszik, hogy az akaratuknak is van része benne. Egyszóval *nép* lesz belőlük s ahogyan a sorsuk hányja őket, abból *történelem* lesz.

A *L'île des Pingvins* ez a történelem. A legtudományosabb történeti könyv, mert hiányzik belőle az, ami a történetírásban a legtudománytalanabb, ami Liviusztól — nem akarok nevet mondani, mondjuk: — *máig* számbavehetően csökkent, de eddig a könyvig sohase szűnt meg egészen: a történetíró hite abban, hogy amit elmesél, az meg is történt. Ez a könyv, amelyben a francia történelem eseményeire és embereire a paródiáknak járó mosolygással ismerünk rá, a tudományos történetírásnak első komoly kísérlete... Nagyon röstell-ném, ha elmés paradoxonnak látszanék, amit mondok: minden más történetírásnál mélyebbnek tartom a pingvinek történetét, mert azt hiszem, hogy az *eseményekkel* való törődés még mindig a krónikások hagyományja, s hogy *magistra vitae* lehessen, a históriának még kell szabadulnia attól a babonától, hogy valami, ami megtörtént, megegyezzen hiven elmondható. A lefolyt események hátrahagyják az utánuk következő események számára a hatásaikat, a történelem számára pedig a tanulságaikat. De mi szükség ezenkívül arra, hogy az utókornak hiteles — mondjuk, de csak tréfából: *objektív* — tudomása legyen azokról a részletekről, amelyek a tanulságra nézve közömbösek? Ha volna is erre szükség, lehetetlen volna, — de ha lehetséges volna is, nem vinne bennünket beljebb a történelem megismerésébe.

Azonban, mondom, nem is lehetséges. Az Anatole France mosolygóan mélységes igazságai közül való az is, hogy történetet írni tulajdonképpen csak arról lehet, amiről csak egy kutfő szól. Mert ahol több kutfő van, ott mindegyik mindent másképpen mond el és az ellent-

mondásokat sohase lehet összeegyeztetni. Csak a bíróságoknak van törvényadta joguk azt hinni, hogy egy eseményt valaha híven el lehet mondani, s a bíróságoknak szükségük van erre a hitre, mert a bírói ítéletek tisztelete a fennálló rend támasza és talpköve. De ami tudomány, annak tudomásul kell venni a maga határait s a történetírás tudományának a határa az, hogy az emberek tanúsága megbizhatatlan. Az eseményeket a hatásaikból kell tudomásul venni s a törvényszerűségük szerint lehet rekonstruálni: ez a történet tudománya.

Franciaország történetét őszintén így megírni nem lehet. A kétségbevonhatatlan nagy események és a hol elfogadható, hol lehetetlen apró részletek között annyi az átmenet, hogy valóságos történetben nem lehet közöttük határt szabni. A pingvinek szigete sehoh sem exisztál és sohasem exisztált, tehát sem helyhez, sem időhöz nincsen kötve. Vagyis voltaképpen mindig és mindenhol van; s a dolgok sehogysem történtek rajta, tehát úgy történhetek volna, amint róluk való tudományos ismereteink szerint történniök kellett volna. Anatole France meg akarta írni Franciaország történetét úgy, hogy a keze-lába ne akadjon bele minduntalan a hol egymásnak, hol a lehetőségnek tökéletesen ellentmondó tanulságokba. És megtalálta ennek az egyetlen lehetséges módját: a pingvinek történetét írta meg. A pingvineknek is volt legendás őskoruk, uralkodó egyházuk, Isten kegyelméből való királyuk, nemzeti dicsőségük, későbbben művészetük, tudományuk, forradalmuk, demokratikus kormányzatuk, nemzeti hősiük és bűnbakjuk. Mindebből azonban a *hitelesség* teljesen ki lévén rekesztve, háborítatlanul meg lehet magyarázni, miért és hogyan támadt a legenda, a királyság, a forradalom, a Dreyfus-pör, a praerafaelizmus és a többi. A *miért* tudományos nyelven: *szociológia*; a *hogyan*: *szociálpszichológia*.

Távol legyen tőlem a *belemagyarázás* csunya betegsége; ezuttal, azt hiszem, egy számbavehetetlen atómot magyaráztam ki abból a gondolatkincsből, amit Anatole France a *L'île des Pingvins*-ben tudatosan megírt. De hadd mondok meg mindjárt, ha Anatole France-ra a legkevésbé vonatkozik is: én nem mindig mosolygok azon, ha valaki egy írásból olyant olvas ki, amit az író nem gondolt. Mert az író csak igen ritkán tudja, — tökéletesen talán sohase — hogy mi mindent ír abban, amit ír. A szimbolikus versben ez jóval szembetűnőbb, a hideg essay-ben sokkal jobban el van rejtve, de mindenhol egyformán bizonyos, hogy a művészi munkának (és a művészet élvezésének is) a legjava része öntudatlan. Ez a szomnambulizmussal való némi hasonlatosság, az bizonyos, s akinek tetszik, az ennél fogva megdönt-hetetlen teóriát csinálhat, mint Lombroso vagy Nordau. De annyi ebből is komolyan igaz, hogy az ember a belső dolgairól éppen olyan kevésbé tud számot adni, mint arról, amit látott és hallott.

... De hiszen erről a könyvről akármeddig lehetne beszélni. Jobb elolvasni s mindenkinek magában gondolni végig azt, amit a kommentátorok könyvtárszámra fognak megírni a jövő idők embere számára, akinek nem lesz meg az a szerencséje, hogy a kortársa lehetett Anatole France-nak. Mi ellenben azok vagyunk. Az ő világa a mi világunkból való, a világosságánál, amit a *Sur la pierre blanche* vagy a *L'île des Pingvins* gyújt, a mi földünkről való tájékokat látunk. Az idők jártával az embereknek idegen lesz ezeknek a gondolatoknak a köntöse, amint mi is csak kommentárokkal tudjuk megközelíteni az alvilág szikár vándorát; aki a *Divina commedia*-ba öltöztette korszakának legnagyobb gondolatait. Azóta a főséges eszmék az égből a földre szálltak — *föl*, s a mi kulturánk legmagasabb csucsáról Anatole France szól mihozzánk és azokhoz, akik a jöven-

dőben fogják hallgatni a szavát. Mi közelebb vagyunk hozzá, de viszont az ő nagyságának perspektíváját csak nagyobb időbeli távolságból lehet majd áttekinteni.

A pingvinek története a jövő időkről is szól, s ez a jövőendő nem a *Sur la pierre blanche*-beli ígéret földje, ahol a szociális igazság világában fejlődik a boldog emberiség beláthatatlan magasságok felé. A pingvinek jövője a *L'histoire sans fin*, a tökéletes romlottságába belefulladó civilizáció tragédiája. A kultúra a kapitalizmus örületes zsarnoksága felé növekszik és úgy omlik össze a saját sulya alatt. *Alca* városában, ahol az istenfélő Maël apát elmélkedett az evangélium igazságain és — figyeljünk erre a hasonlatra — *sa vie s'écoulait doucement comme une rivière qui reflète le ciel et féconde les campagnes*... *Alca* városában negyvenemeletes házak között, amelyeknek a magassága sohasem volt elegendő, állatíva durvult munkástömegek közömbös türelemmel húzták a sohasem képzelt gazdagságu degenerált milliárdosok igáját. Tizenöt millió ember dolgozott az óriási városban. Minden eszme meghalt, a gazdagság tisztelete volt az egyetlen élő vallás, az egyetlen uralkodó gondolat. S ezt a gépvilágot a vele együtt fejlődött anarchizmus teszi tönkre a romlás tökéletes és ellenállhatatlan mesterműveivel. Összeomlik az egész civilizáció; *Alca*... *Páris* helyén állatbőrökbe öltözött pásztorok nyájai legelnek; az elfelejtett város fölött dombok emelkednek, amelyek medvét kerget a vadász. Egyszerű, patriárkális nép éldegélt a vidéken s nem tudta, mi a gazdagság, mi a művészet... Et les siècles s'égoûtèrent, comme l'eau à la pointe des stalactites... Aztán mikor a rég művelt föld már jobban termette a kenyeret, gazdagság támadt, aztán falu, város, ipar, kereskedés... A vizeket hajók borították be, a levegőt gyárak füstje sötétítette el... A kis helység hatalmas ország virágzó fővárosává nőtt... A gazdagság pedig mindig jobban növekedett... negyvenemeletes házak között; amelyeknek a magassága sohasem volt elegendő, állatíva durvult munkástömegek közömbös türelemmel húzták a sohasem képzelt gazdagságu degenerált milliárdosok igáját. Tizenöt millió ember dolgozott az óriási városban.

Ez a történet vége. *L'histoire sans fin*...

Florestan.

Művészet.

Velazquez — magyarul.

Velasquezt másolni körülbelül annyi, mint Shakespearét fordítani. Arany János Szentivánéji álom-a, vagy a Vörösmarty Julius Caesar-a, a legremekőbb eredetinek is felér legalább a felével! — hogy úgy közismert frázissal éljünk. Ha tehát Balló úgy másolja Velazquezt, ahogy Arany és Vörösmarty-Shakespearét fordította, úgy a Nemzeti Szalonban kiállított Velazquez-kópiák ma olyan művészeti esemény, mely az eddigi s az ezután még eljövendő szezon minden attrakcióját legyüri.

Fájdalom: ennyire nem klasszikus a Velazquez magyar kiadása, de ez nem egészen Balló hibája, nagyrészt a Velazquez — érdeme. Mert a spanyol mesternek már háromszáz évvel ezelőtt is több érzéke volt a természeti igazság iránt, mint annak az éppen nem realista művészeti korszaknak, melynek Balló egyik — elismerjük: elsőrangú — képviselője. Amiért a két emberöltő előtt élt naturalistáknak újból forradalmat kellett támasztaniok, a természethez való visszatérést, azt a lángeszű Don Diego már három

századdal előbb megértette. Innen van, hogy Velazquez becsületének csillaga a művészeti realizmus virágzásának korában még fényesebben ragyog, mint valaha. Innen van, hogy a legelszántabb forradalmárok, a realizmus legfanatikusabb apostolai, akik pedig legjobb szeretnék a képzőművészet egész történetét eltörölni, Velazquez nemcsak hogy agyon nem ütik, de prófétának tartják, akinek nagyságával szemökben legfeljebb csak Rembrandt versenyezhet. És innen van végül, hogy úgy azok, kik a modern művészetért lelkesednek, mint azok, kik ennek a »hóbort«-nak csak tiszavirág-életet jósolnak, egyaránt behódolnak Velazquez halhatatlansága előtt, aki már megtalálta azt az igazságot, amit ők még most csak keresnek.

Szegény ország vagyunk, nem telik eredeti Velazquezre (pedig enélkül Szépművészeti Muzeumunk sohasé lesz teljes!), hálával kell hát fogadnunk a Nemzeti Szalon tárlatát, hol néhány Rembrandt, hollandi és olasz kópia keretében Balló egy teremre való Velazquez-másolatot ad, mert a mester geniejéről ezek is — igaz, a legrosszabb fotográfiák is — megdöbbentő ékesszólással beszélnek. Arról a csodálatos festői lángészről, mely csak önmagából teremt, mindenben önmagát adja és senki másához nem hasonlítható. Aki már mint tizenhárom éves gyermek otthagya az iskolát, — Herrera műtermét — éppen mert ez az iskola kora egyik legeredetibb tehetségének iskolája volt s oda-szegődött Pacheco mellé, aki csak szimpla akadémikus rajztanító volt, hogy az erős Herrera rá ne nyomja egyéniségének bélyegét az ő fejlődő tehetségére. Pachecótól megtanulta a rajzolás mesterségét, az ecset kezelésének módját, a színek harmóniáját, a valóri fontosságát s tanítója utasításához hiven festett szépen zsáner-képeket, míg lelkében tán már lobogott az emberi karakter megörökítésének szilaj vágya s agyában kavargtak az ehhez szükséges skálának jellegzetes, merész vonalai. Mikor 1623-ban a bárgyu, ostoba zsarnoknak, IV. Fülöpnek udvarába került, már a maga lábán járt egészen s mikor barátjának, Rubensnek tanácsára Olaszországba utazott, ott már csak nézni, tanulni valója alig akadt. Még Rubensnek sem volt rá semmi hatása, sőt alig valami az olasz mestereknek. Hiába mondják, hogy Velazquez legjobb portrait-je, Incze pápa, (melynek másolata egyébként egyike a tárlaton a leggyengébbeknek!) olasz behatásokat mutat: csak a színek emlékeztetnek az olaszokra benne, a pápa fejének megdöbbentő elevensége Velazquez ecsetjére vall.

Művészi erején és az egyszerűséghez, természetességhez, igazsághoz való rendületlen ragaszkodásán kívül — mégis — mi az, ami Velazquez minden idők egyik legnagyobb festőjévé avatta? Pusztán csak képirásának egyéni különlegességét erre a kérdésre feleletül el nem fogadjuk. Mert bár egyszerűbb, szélesebb, komolyabb ecsetkezelést az övénél hiába keresünk, de viszont az ő szélesen húzott vonalaiban a rajz bámulatos korrektségén és színei finomságán kívül nincs semmi rendkívüli, raffinement pedig éppenséggel nincs. A mai impresszionisták, neo-impresszionisták keresett különlegessége sokkal komplikáltabb. Hanem igenis szédítő egységesen látó átfogó szellemében, mely az egyes emberben meg tudta látni és vissza tudta adni az embert, az örök embert, filozófiával, igazságszeretettel, a kényszerű hizelgésen keresztül is maró satírával, ha kellett. Csak azt az arcképsorozatot kell megnéznünk, — minden idők egyik legragyogóbb diadémját — melyet Velazquez IV. Fülöpről festett (a tárlaton néhány sikerült kópia ad mutatványt belőle!) s megtalálhatjuk benne a királyi diszruhában kigunyolt pojáczát, a szivtelen, lelketlen zsarnokot, szexuális perverzítások enervált kéjvadászát, akinek arcképeiről tudós professzorok ma is megállapíthatják az abnormitást. Vagy Incze pápát, Borgia tábornokot, a minisztereket és grandokat, kiknek arczaíról egy parázna, vad erkölcsű kor minden büne beszél le hozzánk. Vagy Menippust, Aesopust,

Queredo-t, a költőt, akiben a tiszta idealizmus verőfénye csillog az arcképen is, avagy Sebastian de Morra-t, Fülöp udvari törpéjét, a bolondot, akinek szellemes arca — a sok üres koronás fő között — ma is hirdeti nekünk, hogy Velazquez érteni és méltányolni tudta a bohóc-sipka maró szarkazmusát, melynek egyedül volt joga bölcsnek és igaznak lenni a hizelgés és képmutatás birodalmában.

Ezekben: az örök emberi gyarlóságoknak és erényeknek klasszikus megörökítésében rejlik Velazquez halhatatlanságának egyik titka. A könyvek közt is mosolygó bölcsészet az övé, mely nem nevet szivtelenül az emberi gyarlóságokon, s nem fon ostort, hogy megkorbácsolja a világot. Nemes és előkelő egyénisége bizonyos hideg felsőbbiséggel nézi a hiúság vásárát, s ahol mások fogaikat vicsgorognak, ő ott is csak finom fullánkkal sebez. A keserű jajveszékélig soha el nem érzékenyedik, fájdalma legfeljebb csak szelid melancholia. Szenvedélyes, tüzes, mint a spanyol vér, vagy a bor, de minden fellobbanását fékezi az igazi hidalgó eleganciája. Nagysága a mai ember előtt tán legimpozánsabb. Ma csodáljuk őt áhítatosan, mert immár mindnyájan tudjuk, hogy mélység nélkül nincs igazi művészet. Tudjuk, hogy minden művészet kifogyhatatlan kutforrása az ember, és az a legnagyobb mester, aki az igazi embert mutatja meg nekünk, azt az embert a maga meztelen igazságában, akit csak másban látunk meg, sohasem magunkban; azt az embert, akin okulnunk kell, hogy tökéletesedhessünk a jövőben. Egy paránya vagyunk a természetnek csupán, de már az is óriás, aki — mint Velazquez — ezt az atómot visszaadja.

Hálásak vagyunk érte Balló Edének, hogy — bár csak fordításban, másolatban — de megismerteti a magyar közönséggel a piktura Shakespeare-ét.

Tövis.

KÖZGAZDASÁG.

Heti krónika.

(*Evag Taussig Tivadar. — A Rimamurányi mérlege. — Hajók a kikötőben.*)

A bécsi nagy krach idején, amikor a legerősebbek is megroppantak, a milliók urai is letörtek, az apró egzisztenciákat pedig ezrével söpörte el a fekete péntek számunja: egyetlen ember maradt csak épen, egyetlen fej szegződött csak felfelé... Nagy intézetek összetörtek, vagy legalább is meginoztak, megrázkódtak és a csőd veszedelme fenyegette az osztrák Bodencreditanstaltot is. Moser osztályfőnöknek, a Bodencreditanstalt kormányzójának a kétségbeesés sugalta ekkor a legjobb ötletet. Körültekintett a nagy temetőn és észrevette az egyetlen élő, aki daczolt a krach-hal és győzött akkor, amikor a leghiggadtabbak is vagyonukat veszítették. Egy kis váltóüzlet élén állott akkor Taussig Tivadar, az egyetlen nyertes a vesztesek között. Ez a féleletes biztonlátás imponált annyira Mosernak, hogy a serkenő bajuszu, huszonöt éves Taussigot meghívta a Bodencreditanstalt igazgatói állására. Hogy mi lett azóta a tönk szélén álló intézetből, az itt Budapestben is közismeretes. A kiépülő magyar főváros első bérpalotái a Taussig Tivadar kölcsönein épültek. 183 milliónyi kölcsöne van ma a Bodencreditanstaltnak Magyarországon elhelyezve... A Rothschild-csoportnak egyik legerősebb tagja, 76 millió a rezervája és nincs magyar vagy osztrák államkölcsön, amelynél a Bodencreditanstaltnak elsőrangú szerepe ne volna. Hogy mégis oly sokáig kellett Taussignak várakoznia a báró Bezecny halála óta megüresedett állásra, annak felekezeti okai voltak. A legutolsó bécsvárosi

kölcsönél azonban a herceg Liechtenstein és Lueger pártját is sikerült megbékíteni és így most büszkén elfoglalhatta az aranygyapjas vitézek, ősi nevek viselőinek örökét...

*

Egyetlen iparág sem érzi most annyira a körülmények mostohaságát, mint a vasipar. A rossz üzletmenet miatt kaptak hajba a rajnamenti és a sziléziai hatalmas vascsoportok, a Roheisensyndikat, amely oly sok nyereséggel kecsegtette tagjait, az éhes konkurrenszek veszekedései közben fölbomlott. Csudálatos, hogy ily viszonyok között a mi Rimamurányink mily fényes mérleggel tudta meglepni a világot. Az összes német vasművek üzleteredménye messze mögötte maradt a tavalyinak, és im, a Rimamurányinak a tavalyi jó évinél is fényesebb eredményt sikerült elérnie. Amikor a konjunktura rossz, csak a vezetők tehetségét, éles körültekintését dicséri az elért eredmény. Harcolni a rossz konjunktura ellen, az üzleti életben annyit tesz, mint az elemekkel viaskodni. A Rimamurányi vezetői ezt megtették és az elemekkel vívott küzdelemben győztek.

*

Tizenkét hajóóriás vesztgel a hamburgi kikötőben és vár tizenkét magyar falut... A magyar falvak az idén csak lomhán mozdultak meg és a Norddeutscher Lloyd, a Hamburg—Amerika-Linie ezért nem fizet az idén osztalékot. Wiegand és Ballin urak, II. Vilmos kedvencei, akik folyvást azon versengenek, hogy miként üssék ki egymást a császár kegyéből, az idén nem számíthatnak a felséges, ur dicséretére. Szeren-

cséjük még, hogy nem a koalíció bölcs kormányzása tartja vissza a kivándorlókat, hanem inkább a rosszra fordult amerikai viszonyok. Mert hát a koalíció uralma még sok ideig eltarthat, de az amerikai konjunktura a beavatottak nézete szerint az elnökválasztás után nagyot fog javulni. És akkor Wiegand és Ballin urak újra mosolyoghatnak, mert csak az amerikai viszonyok javulását lesi a tizenkét magyar falu...

Rastignac.

Az »Anker« élet- és járadékbiztosító-társaság (Magyarországi igazgatóság Budapest, IV., Erzsébet-tér, 13. szám), 1908 szeptember havában benyújtott a társaságnál 800 ajánlat 5,418.477 K biztosított összegre és kiállított 721 kötvény 4,852.627 K összegre. Díjak fejében bevett a társaság 894.702 koronát és elhalálozás folytán kifizetett 1,855,112 koronát. A január—szept. havi időszak alatt benyújtott 7633 ajánlat 54,607,640 K-ra és kiállított 6763 kötvény 48,422.211 K-ra. Ugyanezen időszakban díjakért 14,340.670 K-át vételezett be a társaság halálesetek és elérés folytán pedig 12,688.239 K-át fizetett ki. A társaság vagyona 1907 december 31-én 174 millió K, biztosítási állomány 538 millió K, halálózások és esedékessé vált elérési biztosítások folytán a társaság fennállása óta 338 millió koronát fizetett ki.

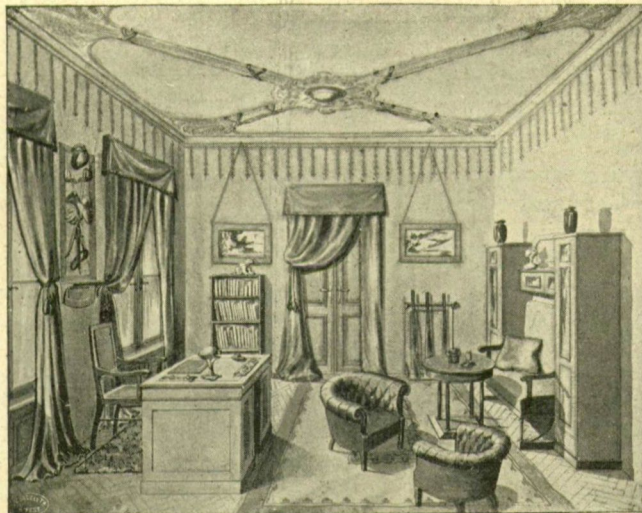
Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

Megelégedett az ember csak úgy lehet, ha jól emészt. Ezt az igazságot ország-világ jól tudja. De valamint az igazságot is gyakran keresni és kutatni kell, azonképpen a jó emésztés sem jön meg magától, ha egyszer a gyomor elromlott. Csak az nem panaszkodhatik rossz emésztés miatt, aki a Califig-et, ezt a csodás hatású kaliforniai fűgéből készült szirupot iszssa, amely a mellett, hogy a legkellemesebb ízű hashajtó, hatásában is diszkrét, enyhe, de biztos! Kapható minden gyógyszerárban, nagy üveg 3 kor., kis üveg 2 koronáért.

TELEFON 64—81.

*Állandó
raktár.*

URI SZOBA.

TELEFON 64—81.

*Állandó
raktár.*

VALÓDI HONI TERMÉKEK

*Saját készítményü izléses butorok.
Teljes háló-, ebédlő- és uriszoba-
berendezések. ★ Szolid kivitelért
szavatolok. ★ Képes árjegyzék.*

*Elvállalok teljes lakberendezése-
ket saját v. adott tervrajz szerint,
továbbá iroda- és üzlet-berendezé-
seket, valamint épület-munkákat is.*

MELCZER NÁNDOR MŰASZTALOS

BUDAPEST, IX. KER., LÓNYAI-UTCZA 27. SZÁM.